

Važnost istarskog dijalekta za regionalni identitet

Mančić, Tamara

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:055223>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb](#)
[Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Image not found or type unknown

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Diplomski rad
Važnost istarskog dijalekta za regionalni identitet

Studentica: Tamara Mančić
Mentor: dr. sc. Tibor Komar, docent
Zagreb, rujan 2020.

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad „Važnost istarskog dijalekta za regionalni identitet“ izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentora dr.sc. Tibora Komara. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Tamara Mančić

Sadržaj

1. Uvod	4
1.1. Cilj, svrha i struktura rada	4
1.2. Metodologija	5
2. Dijalekt	6
2.1. (Standardni) jezik i dijalekt	6
2.2. Istarska višejezičnost	9
3. Regionalizam i identitet	11
3.1. Definiranje identiteta	11
3.2. Definiranje regionalizma	12
4. Istarski regionalizam i identitet	14
4.1. <i>Istrijanstvo</i> u odnosu s hrvatstvom	14
4.2. Istarski regionalizam i identitet danas	16
4.3. Čakavski dijalekt i <i>istrijanstvo</i>	18
5. Rezultati istraživanja	20
5.1. „ <i>Volin</i> naglašavat da <i>san</i> iz Istre“	20
5.2. „Valjda znamo kako se zovemo“	24
5.3. „Dijalekt ima emotivnu više notu“	25
6. Zaključak	29
6.1. Refleksija autorice	29
6.2. Zaključna razmatranja	30
7. Popis literature	33
7.1. Internetski izvori	34
7.2. Ostali internetski izvori	35
8. Sažetak / Summary	37

1. Uvod

Na prvi se pogled naslov ovog rada može činiti jednostavnim i već viđenim, no situacija postaje kompleksnija već samim izdvajanjem ključnih pojmova iz naslova i pokušajem njihova definiranja, a da ne govorimo o ujedinjavanju istih u jasnu cjelinu u kontekstu kompleksnog multikulturalnog područja o kojem ćemo pisati. Jezik i njegovo korištenje toliko su svakodnevni, gotovo poput disanja, da ne čudi što ponekad smetnemo s uma njegovu kompleksnost i pripišemo mu jednostavno komunikacijsku funkciju zaboravljajući pritom na sveukupnost kojom obavlja naše živote – jezik ne samo da reflektira tko smo već dijelom jest ono što mi jesmo (usp. Llamas i Watt 2010: 1). Prema ovome možemo zaključiti da je poveznica jezika i identiteta jedna od ključnih ljudskih karakteristika, pa onda ni ne čudi popularnost proučavanja tih dvaju pojmova. Međutim, ta popularnost nije ograničena samo na znanstvenike, ona se odnosi i na laike od kojih se neki s teškoćama vezanima uz ove pojmove susreću na dnevnoj bazi te se istima bave na vrlo praktičan način. Pritom posebice mislimo na ljude koji žive na nekom pograničnom području i govore dijalektom koji se u određenoj mjeri razlikuje od standardnog jezika države čiji su građani. Takva im životna situacija omogućava veću i razvijeniju svijest o raznolikosti jezika i o tome kako ta raznolikost utječe na njihove živote. Govoreći o tim i imajući u vidu druge posebnosti koje se nadopunjuju na regionalnu vezanost, dolazimo do pojma regionalizma, pojma koji je u Hrvatskoj od njezina osnutka izazvao mnoge polemike i neslaganja i koji je za neke i dalje bauk. Jedno od ključnih područja u Hrvatskoj koje vezujemo uz regionalizam zasigurno je Istra.

1.1. Cilj, svrha i struktura rada

S obzirom na njezin geografski položaj, Istra je oduvijek bila transgranično područje na kojem se iz desetljeća u desetljeće izmjenjivala vlast. Ponekad ujedinjeni, ponekad u političkom smislu razdvojeni, stanovnici Istarskog poluotoka, geografski najvećeg na istočnoj strani Jadranskog mora, živjeli su takoreći oduvijek u heterogenoj zajednici. Mnogo se dosad pisalo o Istri kao takvoj regiji, ali se rijetko kada, u obilju znanstvenih i drugih tekstova, može pronaći nešto o prirodi istarskog, čakavskog identiteta. Drugim riječima, Istra je poznata kao dvojezična regija u kojoj u mirnom suživotu supostojе talijanski i hrvatski jezik, odnosno identitet, ali se ne obraća toliko pozornost na unutrašnjost poluotoka gdje u puno većoj mjeri do izražaja dolazi dijalekt i ono što smo prethodno već nazvali *čakavskim* identitetom. Cilj ovog rada je istražiti

kako poznavanje i korištenje dijalekta utječe na regionalni identitet stanovnika središnje Istre (ako je taj identitet uopće regionalni). Smatramo da se on može i ne mora poistovjećivati s *istrijanstvom*, ali naša je pretpostavka da dijalekt vjerojatno čini njegov sastavni dio. Kako bismo pojasnili poveznice triju već spomenutih pojmova – dijalekt, identitet i regionalizam – rad ćemo podijeliti na nekoliko dijelova. U prvom, teorijskom, dijelu izolirat ćemo te pojmove iz znanosti kako bismo ih najprije svakog zasebno pojasnili i definirali te ćemo potom krenuti s procesom njihova povezivanja, procesom koji će se nastaviti i u drugom, praktičnom, dijelu. Naime, nakon što saznamo kako znanstvenici gledaju na ova pitanja, na ista ćemo pokušati odgovoriti koristeći se saznanjima iz intervju napravljenih za potrebe ovog rada.

1.2. Metodologija

Za prvi dio rada korištena je uglavnom dostupna literatura, dakle relevantne knjige, znanstveni, ali i novinski članci te su preuzete neke definicije iz *online* rječnika i enciklopedija koje su nam obično služile kao pomoć pri definiranju ključnih pojmova i povezivanju istih. Iz podužeg popisa literature izdvojili bismo dvije, subjektivno gledano, možda i najzanimljivije jedinice - prva je *Rock po istrijanski* Sanje Kalapoš, a druga *Istrijani protiv Istrana* Sandija Blagonića. Obje su nas knjige vukle u određenom smjeru, pomogle su nam definirati konkretne podteme kojima smo se u radu bavili te su nam općenito bile izuzetno korisne jer se obje na sličan način bave temama ovog rada. Dok se Kalapoš kroz proučavanje utjecaja glazbenog pokreta ča-vala bavi istarskim identitetom u smislu njegove mnogostrukosti, granica i, naravno, regionalizma, Blagonić je na isto to usmjeren prateći lokalnu i nacionalnu politiku i povijesna zbivanja te se njegovo definiranje *istrijanstva* više temelji na usporedbi s *hrvatstvom*.

Za razliku od prvog, teorijskog dijela rada, drugi je nešto praktičnije prirode i temelji se na vlastitom istraživanju i saznanjima izvučenima iz intervjua s kazivačima. Odrađeno je ukupno pet polustrukturiranih intervjua kojima smo kazivačima nastojali dati prostor za formuliranje vlastitog narativa, ali smo ih pitanjima ipak usmjeravali na željene teme. Pritom smo se zbog osobne umiješanosti u iste, vlastitog porijekla i identiteta, vlastite veze s područjem kojim smo se ovdje bavili, koncentrirali na to da ih ne navodimo na odgovore ili da ih na bilo koji drugi način vučemo u određenom smjeru. Zbog istog nam je razloga bilo poprilično teško zanemariti vlastita subjektivna mišljenja i odgovore, što je ponekad zaista problematično u etnologiji usmjerenoj na istraživanje vlastite kulture, no vjerujemo kako smo u tome uspjeli. Od ukupnog

broja kazivača, tri su intervjua provedena s kazivačicama, a druga dva s kazivačima. Svi su kazivači i kazivačice iz centralne Istre, uglavnom Pazina, Tinjana i okolice te su sve mlađe osobe, od dvadeset šest do dvadeset osam godina, sa završenim diplomskim studijima. Osim akademskog obrazovanja, druga sličnost koju kazivači dijele jest činjenica da su se nakon studiranja u drugom gradu (Zadru, Rijeci ili Zagrebu) svi vratili u Istru i tamo započeli s gradnjom profesionalne karijere. Namjerno su izabrani oni koji su studirali izvan Istarske županije zbog njihove veće izloženosti ljudima iz drugih dijelova Republike Hrvatske, kao i oni iz centralne Istre zato što smo i sami svjedočili tome da se u tim dijelovima dijalekt najviše koristi na dnevnoj bazi, a njegova je uporaba raširena i izvan domova. Tijekom istraživanja vodili smo se naputcima Etičkog kodeksa Hrvatskog etnološkog društva¹. Kako u radu ne bi bila narušena privatnost kazivača i kazivačica, korištena su vlastita imena, dok su prezimena i drugi osobni podaci poznati autorici. Po završetku intervjua, svaki je transkribiran te je dobivena građa potom analizirana sukladno koracima opisanima u priručniku *Teren za etnologue početnike*, autorice Sanje Potkonjak. Analitička obrada tako je najprije obuhvatila kodiranje, potom izradu memosa i, na samom kraju, strukturiranje građe ostvareno samim pisanjem teksta (Potkonjak 2014: 82-84).

2. Dijalekt

2.1. (Standardni) jezik i dijalekt

U jezikoslovlju je već dobro poznata veza koju dijele jezici i dijalekti, bez obzira gledamo li na taj odnos kao ravnopravan ili pak dijalekte shvaćamo kao kategoriju podređenu jeziku (a među lingvistima ima čak i onih koji vjeruju u obrnutu situaciju²). Ipak, s obzirom na to da nam je poveznica između ta dva pojma važna za ovaj rad, ukratko ćemo i mi definirati neke od karakteristika istih te ih usporediti, a potom i pojasniti na temelju jezične situacije u Istri.

Krenimo s jezikom. Kako se navodi u enciklopedijskom članku riječ je o (biološkoj i psihološkoj) sposobnosti ljudi da se međusobno sporazumijevaju pomoću složenog sustava

¹ <https://hrvatskoetnoloskodrustvo.hr/o-nama/eticki-kodeks/> [30.3.2020.]

² To možemo pojasniti stavom o dijalektima kao organizmima koja su prethodila jezicima te ih se kao takve, *starije*, zbog njihove veće originalnosti i izvornosti više cijeni. „Budući da je sve sadašnje i buduće u pupčanoj vezi s prošlim, valja nam i odnos među dijalektom i književnim jezikom promatrati u svjetlu te spoznaje. Kako dijalekti prethode jezičnoj standardizaciji, može se reći: *In principio dialectus erat*. Tek s pojavom pisma pojedini dijalekti, bilo samostalno bilo udruženi s drugima u sustavno uređeni jezični amalgam, postaju jezikom pismenosti, jezikom književnosti i napokon standardnim jezikom.“ (Težak 1989: 9)

znakova iza kojih se nalaze simbolička svojstva istih³. Jednostavnije rečeno, to je „sustav glasova, gramatike, naglasaka, riječi i fraza kojima ljudi izražavaju svoje misli i osjećaje“⁴. S obzirom na to da je jezik također društveno obilježen, vrlo je važno kako govorimo, koje jezike koristimo te često koristimo li jezik ili dijalekt. Kada kažemo jezik, osim kada o njemu govorimo općenito kao o ljudskoj sposobnosti, kako smo to učinili u prethodnim rečenicama, često mislimo na standardni jezik, a standardni jezik još češće uspoređujemo s dijalektom. Bez obzira na to što su u lingvistici ta dva pojma jednakovrijedna (usp. Grbić 2004: 241), čest je slučaj još i danas, barem u Hrvatskoj⁵, omalovažavanja dijalekata, odnosno uzdizanja standarda. Sam po sebi nijedan jezik nije vrijedniji od drugog jezika ili dijalekta, već na to utječe društveno-politička situacija tog područja. Dominantan tako postaje onaj jezik „čiji su govornici dominantni na političkom, gospodarskom i prostornom planu“ (ibid.). Potom se taj isti, dominantan jezik pretvara u jezik prestiža što se odražava na situaciju u društvu u kojem sada govornici koji koriste prestižan jezik mogu lakše napredovati i uzdignuti se na društvenoj i ekonomskoj ljestvici (usp. ibid.). Isto govori i Hrvatska enciklopedija u članku o standardnom jeziku, navodi da je to

„naziv za nadregionalni idiom koji je posebno odabran, normiran i kodificiran, autonoman, polifunkcionalan, elastično stabilan u vremenu i stabilan u prostoru, koji je sredstvo javne komunikacije svih društvenih slojeva u nekoj jezičnoj zajednici, koji je u odnosu na druge idiome prestižan, najprošireniji i najneutralniji“^{6,7}.

Mićanović se na to nadopunjuje te dodaje da se standardni *varijetet*⁸ koristi „prvenstveno u institucionalnim kontekstima i službenim komunikacijskim situacijama, a u „svakodnevnom jeziku“ nikada se ne ostvaruje u svojoj idealnoj kodificiranoj normi“ (2006: 16-17). Dakle, standard je nešto što učimo u školi i upotrebljavamo u svim formalnim kontekstima (iako je

³ <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29130> [27.1.2019.]

⁴ <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> [27.1.2019.]

⁵ Pavlov (usp. 2003: 72) primjerice navodi kako je u Švedskoj i Norveškoj dopušteno korištenje svih varijanti, a ima ih u izobilju. Učenike koji govore neku od varijanti nastavnici u školama ne ispravljaju te zaključuje kako je situacija u skandinavskim zemljama puno bolja od naše zbog čega mu je teško uspoređivati ih.

⁶ Ipak, pitanje je koliko je zapravo službeni jezik neutralan i kako može biti neutralan u odnosu na ono što se sada smatra njegovim dijalektom kada je jednom i sam bio dijalekt. Dakle, da je u situaciji stvaranja nacionalnog, standardiziranog jezika neki drugi idiom postao službeni isto bismo tako mogli reći da je taj jezik neutralan. Mišljenja smo da se hrvatski može smatrati neutralnim s obzirom na njegove varijante, ali ne i na dijalekte.

⁷ <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=57760> [27.1.2019.]

⁸ Naime, Mićanović (2006: 9) jezike definira iz sociolingvističke perspektive, naziva ih „mnoštvom varijeteta čija se svojstva određuju u višedimenzionalnom prostoru na presjecištu povijesnih, regionalnih, društvenih i situacijskih koordinata“.

upitno koliko ga zapravo upotrebljavamo⁹), on nam u tim situacijama „priskrbljuje prestiž i pogoduje društvenom uspjehu“ (ibid. 17). Međutim, u svakodnevnom životu, odnosno neformalnim situacijama, ipak se predajemo „vrsti živog jezika“ (Orlić 2006: 136) to jest onome što nazivamo dijalektom ili vernakularom. Kao što smo već spomenuli, iz lingvističke perspektive dijalekt je jednakovrijedan i funkcionalan poput bilo kojeg standardnog jezika¹⁰, ali ga laici (a čak i neki jezikoslovci, posebice oni puristički orijentirani) ipak često podcjenjuju pa i samo njegovo spominjanje “upućuje na nešto manje vrijedno, ekonomski i obrazovno zaostalije i ruralnije” (Orlić prema Grbić 2006: 136). Kako navodi Pavlov zbog tog razloga lingvisti još uvijek ne mogu odrediti točnu listu svjetskih jezika, uzrok tome su, kao što smo već rekli, nejasne razlike „između dijalekta i jezika, čije definiranje ovisi u prvom redu o aksiološkim kriterijima temeljenima unutar i izvan pojedine jezične zajednice“ (Pavlov 2003: 71). S obzirom na to da je ovo koliko etnološki, toliko i lingvistički rad, mi ćemo se držati prethodno spomenute lingvističke perspektive. Sagledamo li stvari iz tog kuta, dakle ako smatramo da je dijalekt jednak jeziku, može se postaviti pitanje zbog čega onda uopće trebamo standardni jezik? Odgovor na to pitanje već se mogao nazreti u definicijama standardnog jezika – zato što u suvremenim državama mora postojati „službeni oblik jezika kojim će se pisati službeni dokumenti i zakoni, kojim će se govoriti na javnoj televiziji, koji će općenito služiti kao koliko-toliko neutralno sredstvo sporazumijevanja i kao takvo se podučavati u školama“ (Kapović 2011: 57). Imajući to na umu, možemo zaključiti i da bi službeni jezik, odnosno standard, trebao biti umjetno pomoćno sredstvo komunikacije nastalo iz praktičnih razloga i koje ima specifičnu uporabu, a ne oblik koja služi kao pravilo (usp. ibid. 57-58). Dakle, ne bi ga se trebalo smatrati jezikom za sebe niti ga vrijednosno pozicionirati ispred drugih idioma koji se koriste na određenom prostoru. Problem je u tome što „iz njegove pozicije proizlazi i njegova privilegiranost, [a] to sve proizlazi iz (...) ideologije i kulture standardnog jezika koja nastaje

⁹ Često se zaboravlja na naglasni sustav hrvatskog standardnog jezika koji se uvelike razlikuje od naglasnog sustava nekih dijalekata hrvatskog jezika, primjerice čakavskog, a opet rijetko svjedočimo tome da osoba promijeni naglasak u situacijama u kojima s varijante koju svakodnevno koristi prijeđe na onu koju koristi u službenim situacijama.

¹⁰ „Lingvistički gledano, dijalekt ima u sebi sva obilježja jezika, pa ipak standardni jezik se smatra kategorijalno višim pojmom – kvantitativno, budući da obuhvaća više različitih dijalekata, ako ih ima, a kvalitativno podrazumijeva razliku prvenstveno u sociološkome smislu. Svakako, riječ je o vanjskim, tj. izvanjezičnim faktorima koji standardni jezik povezuju s grupnom pripadnošću i integracijom, kulturnim nasljeđem i slično, dok dijalekt asocira na nešto manje vrijedno, ekonomski i obrazovno zaostalije i ruralnije, premda ima slučajeva, osobito kod pripadnika jezičnih i nacionalnih i drugih manjina, u kojima dijalekt također nosi ulogu identifikacije i unutargrupne integracije i solidarnosti.“ (Kalapoš prema Grbić 2002: 102)

samim postojanjem standarda“ (ibid. 58). Ukratko, vrtimo se u krug, no „od nestručnjaka se teško može očekivati da napuste svoj neznanstveni standardocentrični pogled na jezik ako to prvo ne učine i svi lingvisti“ (ibid. 74). Da zaključimo, može se, dakle, reći da je standard politički nametnut proizvod ili bolje rečeno, da se i mi referiramo na ovaj čest citat, da je jezik „dijalekt koji ima vojsku i mornaricu“ (Mićanović prema Chambers i Trudgill 2006: 67), a Hrvatska nije izuzetak.

Problem Hrvatske je možda u tome što je poprilično mlada zemlja koja još kao da nije imala vremena mentalno se odvojiti od relativno nedavne borbe za samostalnost. U devedesetim godinama prošlog stoljeća, kada je ta samostalnost i proglašena, postojala je i jačala snažna grupa ljudi koja je jezik nastojala očistiti od utjecaja bilo kojeg drugog jezika, posebice srpskog (usp. Kapović 2011: 59), pritom stvarajući reputaciju i ugled *standardnog* jezika čije smo karakteristike naveli u prethodnom odlomku. Situacija koju je Kapović nazvao „puristička histerija“ (ibid. 11) u svom je cilju imala „odabir fonoloških, gramatičkih te leksičkih oblika“ (Pavlov 2003: 68), kao i „odabir “čistih” hrvatskih oblika“ (ibid.) što je nepovoljno utjecalo na percepciju dijalekata.

2.2. Istarska višejezičnost

Prije no što se upustimo u povezivanje jezika, identiteta i regionalizma na primjeru Istre, smatramo da je dobro uklatko se podsjetiti zamršenosti jezične situacije u Istri. Kao što smo već spomenuli u uvodu riječ je višejezičnom području, geografski poprilično malom s obzirom na to koliko jezično bogatstvo u njemu caruje. Godine mijenjanja vlasti i miješanja kultura uzrokovale su današnju podijeljenost istarskog poluotoka na romanske i slavenske govore (usp. Skelin Horvat i Muhvić-Dimanovski 2012: 496). Romanskim tako pripadaju talijanski, istromletački (istrovenetski), istriotski i istrorumunjski, dok su slavenski brojem govornika većinski i odnose se na hrvatski, slovenski, brojne dijalekte tih dvaju jezika te crnogorski u Peroju kraj Vodnjana. Što zbog njegove raširenosti, što zbog povijesnih prilika, najvažnijim manjinskim jezikom u Istarskoj županiji zasigurno možemo smatrati talijanski. S obzirom na to da se u ovom radu nećemo koncentrirati na istarsku višejezičnost u smislu hrvatsko-talijanskog bilingvizma, nećemo ovdje ni duljiti o tome. Već je mnogo napisano o položaju talijanskog i, bez obzira na to što je riječ o zanimljivoj dvojezičnoj situaciji, smatramo da je za ovaj rad dostatno spomenuti privilegiranost koju mu zakonom garantira Statut Istarske županije. Članak 6. tako navodi da su

hrvatski i talijanski ravnopravni jezici u radu županijskih tijela, a detaljnije se o tome govori u članku 21. koji nalaže ravnopravnu službenu uporabu hrvatskog i talijanskog „u radu svih tijela županije u samoupravnom djelokrugu [te] u postupku pred upravnim tijelima“¹¹. Nadalje, osigurava se dvojezičnost u svim službenim i pravnim aktima Istarske županije kao i pravo na javnu uporabu talijanskog jezika i pisma, pravo na obrazovanje na talijanskom, očuvanje nacionalnog i kulturnog identiteta talijanske manjine itd. Drugi primjer koji dokazuje povlaštenost talijanskog jezika i Talijana u Istri zasigurno je sam naziv županije uz čije ime na hrvatskom stoji i ono na talijanskom, *Regione istriana*. Ostali manjinski jezici (od kojih se neki znaju smatrati dijalektima, ne jezicima, jer je, kao što smo već napomenuli, linija između dijalekta i jezika tanka i zamagljena) također imaju prava manjinskih jezika no njihova prava nisu toliko detaljno definirana zbog puno manjeg broja govornika zbog čega su neki od njih u procesu izumiranja, primjerice istrorumunjski ili istriotski. Što se slavenskih dijalekata tiče, oni se u Statutu spominju jednom i to u članku 18. koji govori da Istarska županija promiče očuvanje lokalnih govora pod kojima navode čakavski, cakavski, cokavski, cekavski i kajkavski (na ovom se mjestu spominju također istriotski, istromletački i istrorumunjski)¹². Pritom treba naglasiti da je Istarska županija jedina u Hrvatskoj koja je ovo uključila u Statut (usp. Skelin Horvat i Muhvić-Dimanovski 2004: 499). Sam čakavski dijalekt u Istri se koristi otprilike od šestog stoljeća (usp. Kalapoš 2002: 104) otkada je, razumije se, prošao mnoge promjene. Smatra se da su prije velikih migracija uzrokovanih prodorom Osmanlija na Balkan u Istri postojala dva autohtona dijalekta: ekavski, odnosno srednje istarski i sjeveroistočni istarski te buzetski. Međutim, krajem petnaestog i šesnaestog stoljeća počinju selidbe, a u Istru, opustošenu ratovima i epidemijama, tako stižu i novi dijalekti koje uglavnom donose migranti iz južnih dijelova Hrvatske i Like¹³. Danas čakavski dijalekt u Istri dijelimo u pet grupa, onako kako ih je opisao Brozović, a to su: buzetski dijalekt, jugozapadni istarski dijalekt (štakavsko-čakavski), južnočakavski dijalekt (ikavsko-čakavski), sjevernočakavski dijalekt (ekavskočakavski) i srednjočakavski dijalekt (ikavsko-ekavski čakavski)¹⁴. Mi se u ovom radu nećemo posebno doticati karakteristika svakog pojedinog dijalekta niti ćemo ih uspoređivati pa ih stoga ovdje nećemo ni opisivati, ali smatramo važnim naglasiti da ćemo se u istraživačkom dijelu uglavnom

¹¹ <https://www.istra-istria.hr/index.php?id=63> [21.3.2019.]

¹² <https://www.istra-istria.hr/index.php?id=63> [21.3.2019.]

¹³ <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=606> [27.1.2019.]

¹⁴ Ibid.

koncentrirati na današnje percipiranje sjevernočakavskog dijalekta te će nam iz tog dijela Istre biti i kazivači.

3. Regionalizam i identitet

3.1. Definiranje identiteta

Zapravo je poprilično lako definirati identitet, a teškoće pri njegovu shvaćanju nastaju zbog dvojnosti tog termina. Naime, riječ proizlazi iz latinskog priloga *idem*¹⁵ koji u prijevodu znači jednak, koji je posve isti i upravo je to srž identiteta jer on ipak, u isto vrijeme, podrazumijeva i istost i različitost (Skelin Horvat i Muhvić-Dimanovski 2012: 502), problem koji pokušavamo riješiti već više od dvije tisuće godina¹⁶. Rječnik razlikuje tri definicije identiteta, prva napominje ovo što smo upravo i sami rekli, identitet je „odnos po kojemu je u različitim okolnostima nešto jednako samo sebi, istovjetno sa samim sobom“¹⁷. Kao primjer toga možemo navesti ženu srednjih godina koja promatra sliku sebe kao djeteta. Što ta žena danas ima zajedničko s djetetom sa slike? Ništa osim što ona jest ta osoba (usp. Edwards prema Orwell 2009: 19) što ujedno označava i kontinuitet kao bitnu karakteristiku identiteta, neprekinutu nit koja se proteže životom pojedinca (ibid.). Druga definicija identiteta koju nam predlažu rječnici govori kako identitet čini „ukupnost činjenica koje služe da se jedna osoba razlikuje od bilo koje druge“¹⁸. Riječ je, dakle, o vlastitim imenima, karakteristikama ili fizičkom izgledu svake pojedine osobe, kao i o osobnom identitetu, vrsti identiteta koja je u isto vrijeme jukstaponirana kolektivnom (grupnom) identitetu i stoji mu nasuprot. Joseph (usp. 2004: 1-2) navodi dva aspekta osobnog identiteta, identitet kao ime i identitet kao nešto dublje. Prvi je aspekt poprilično jasan, dodjeljivanje imena toliko je ukorijenjeno u sva društva da smatramo kako osoba koja nema ime, nema ni identitet (usp. Llamas i Watt 2010: 1). Što se drugog tiče, Joseph ga pokušava objasniti riječima *duša* ili *ego* no ne zadovoljava se njima prvenstveno zato što su te riječi determinirane religijom odnosno Freudovskom psihologijom (usp. ibid. 2). Stoga zaključuje da za taj aspekt identiteta zapravo ne postoji prava riječ, riječ koja bi označavala „neopipljivo *nešto* što sačinjava ono što osoba zaista jest“ (ibid. 1). Smatra da ime obavlja

¹⁵ <http://latin-dictionary.net/search/latin/idem> [24.3.2019.]

¹⁶ O povijesti istraživanja pojma identiteta vidi Riley 2007: 70.

¹⁷ <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> [24.3.2019.]

¹⁸ Ibid.

deiktičnu funkciju, a drugi aspekt semantičku (ibid. 2). Treća i posljednja rječnička definicija koju ćemo ovdje navesti govori o grupnom identitetu, odnosno o „osjećaj[u] pripadnosti pokretu, grupi, organizaciji, religiji, naciji [te] prihvaćanj[u] i isticanj[u] te pripadnosti“¹⁹. Drugim riječima, identitet je „društveno pozicioniranje sebe i drugih“ (Bucholtz i Hall 2010: 18), a proces konstrukcije identiteta druge osobe obično više govori o nama samima nego o onima koje definiramo²⁰. Do samog grupiranja dolazi zbog kontakta između dvije zajednice, a „najsnažnije formiranje društveno značajnih identiteta [nastaje] u kontekstima (percipirane) heterogenosti, ne (percipirane) homogenosti“ (ibid. 371). Pojam identiteta se, dakle, odnosi na objektivnu i subjektivnu dimenziju. Objektivna označava „ono spoznajno (objektivni kulturni sadržaj)“, a subjektivna „ono emotivno (osjećaj pripadnosti i lojalnosti)“ (Grbić 2004: 239). Obje se dimenzije pritom konstantno mijenjaju i nikad se ne pojavljuju u njihovom prvobitnom stanju kao što je slučaj i s jezikom, „jedn[om] od ključnih čimbenika u procesu identifikacije“ (ibid.).

3.2. Definiranje regionalizma

S identitetom danas povezujemo regionalne pokrete i sam regionalizam koji je u posljednja dva desetljeća uzrok mnogih promjena u Europi, a jedno te ista promjena uvijek može imati dva lica ovisno o tome s koje je strane promatramo. Tako primjerice povećanje autonomije određene regije za potonju može značiti veću samostalnost u odlučivanju, perspektivnije ekonomske i gospodarske karakteristike te, ono što nas u ovom slučaju najviše zanima, veću slobodu pri identificiranju njezinih građana. S druge strane, za državu maticu to znači prihvaćanje multietničnosti, multikulturalizma i u nekim slučajevima višejezičnosti, ukratko prihvaćanje Drugih, onih koji su u manjini, kao dio vlastite države ne trudeći se stvoriti homogenost i izbjegavajući i/ili suzbijajući u isto vrijeme nacionalizam koji tu homogenost često potiče.

Regionalizam je dakle upravo to, dihotomija između centra i periferije, to jest države i regije, koji uglavnom nastaje kao odgovor na osjećaj izrabljivanja koji regija ima (usp. Vukelić 2005: 81) i koji može, ali ne mora biti stvaran. Pritom se pojam regije može odnositi na prostor

¹⁹ Ibid.

²⁰ „Osobi koja grupu promatra izvana nije lako odrediti po čemu bi ta grupa trebala biti slična, niti je očito, uzimajući u obzir beskonačnost načina prema kojima se ljudi razlikuju jedni od drugih, na kojim bi temeljima tu klasifikaciju trebalo izgraditi. Stoga vanjski nametnute kategorije uglavnom imaju barem isto toliko veze s promatračevim vlastitim identitetskim položajem i udjelima moći koliko i s bilo kojom vrstom objektivno opisive društvene stvarnosti.“ (Bucholtz i Hall 2004: 370)

unutar jedne države ili može obuhvaćati područje više država (usp. ibid.). U ovom nas slučaju više zanima prva, uža, definicija regije kao područja „unutar određene države, sa zasebnim karakteristikama koje je čine samosvojom i koherentnom cjelinom u odnosu na državnu i lokalnu vlast, s vlastitim političkim i upravnim institucijama“ (Šantić 2013: 17). Posljedice toga da se identiteti javljaju i jačaju onda kada se smatraju ugroženima (usp. Zorko i Fontana 2014: 81), mogu biti dvojake. Castells tako navodi da taj osjećaj eksploatacije može proizvesti, kako ga sam naziva, identitet otpora, poput primjerice baskijskog ili katalonskog – „ti su regionalizmi tijekom svoje povijesti težili ka vlastitoj nacionalnoj državi, odcjepljenju od matice ili barem većoj autonomiji unutar postojeće nacionalne države“ (Vukelić 2005: 81). S druge strane, postoje i oni identiteti koji ostaju „samo na simboličkoj razini, bez mijenjanja postojećih odnosa u državi-matici“ (ibid.), poput primjerice galješkog. Pokretači regionalizma obično su regionalne stranke koje se uglavnom ne može definirati prema ideologijskom konceptu kojim se vode već je njihova specifičnost u tome da interes regije smatraju važnijim od bilo koje ideologije (usp. Jović 1992: 176). Ipak, smatra se da danas regionalne stranke, kao dominantna moderna pojava, uglavnom izabiru političke opcije centra i ljevice (usp. Šantić 2000: 162) s obzirom na to da je njihov cilj očuvanje i prosperitet određene manjine. One se dakle „unaprijed svojevolumno odriču mogućnosti da [osvoje nacionalne institucije i] formiraju nacionalnu vladu zadovoljavajući se regionalnom "agendom" i kontrolom lokalnih i regionalnih dominantnih pozicija“ (Jović 1992: 174). Upravo je u tome i proturječnost regionalnih stranki, u jednu ruku zagovaraju vlastitu autonomiju na nacionalnoj razini, a u drugu stranačke različitosti podređuju regionalnom integritetu (usp. ibid. 176).

Šantić regije naziva europskim političkim izumom (usp. 2013: 16) koji je, nakon niza uspona i padova, postao posebno popularan nakon Drugog svjetskog rata²¹. Tada se počinju oblikovati lokalne i regionalne stranke koje diljem Europe postaju „*modus sine qua non* različitih političkih sustava, ustavnih rješenja i političke prakse“ (ibid. 11) i to uglavnom kao reakcije na „globalizaciju kao proces i na globalizam kao trijumf ekonomije nad politikom i međudržavnim granicama (...) čiji su učinci oslabili nacionalnu državu koja je sve manje bila u stanju iz jednog centra davati političke odgovore na probleme građana“ (ibid. 31). Tim je putem danas regionalizam prerastao u moderno, u očima Europske unije (EU), i poželjno političko načelo. EU

²¹ <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52256> [26.3.2019.]

tako potiče suradnju među regijama i naglašava važnost ideje regionalizma kao političke opcije (usp. Vukelić 2005: 84), a sve to u vremenu kada većina europskih nacija doživljava krizu identiteta (usp. ibid. 80) što potiče stvaranje nadnacionalnog, takozvanog 'europskog' identiteta (usp. ibid. 84). Neki autori zapravo smatraju da je to jedan od ključnih razloga zbog kojih EU toliko inzistira na regionalizmu. Još se u prošlom stoljeću pretpostavljalo da će „nacije i nacionalne države uskoro biti potrošene povijesne kategorije“ (ibid. 80), a isto je vjerovao i Ivan Pauletta, jedan od osnivača i prvi predsjednik IDS-a, 1990. godine kada je izjavio da „nacionalistički, centralistički tip države – odumire (...)“ (Tomaić prema Pauletta 2014: 102). „Ni mi, ni Europa takav tip države više ne prihvaćamo. Upravo birokracije takvih država pružaju otpor promjenama, a posebna opasnost za njih je davanje veće samostalnosti regijama, jer regija razjedinjuje državu-naciju (...). Zato smo mi protiv države nacije, a za državu – regija,“ (ibid.).

4. Istarski regionalizam i identitet

Kada govorimo o Istri, govorimo o „povijesti ispisanoj na raskrižju triju velikih europskih kultura“²² – slavenske, romanske i germanske – zbog čega se Istru često naziva mostom između tih kultura. Takvom se ona prikazuje i danas, kao suvremena transgranična regija čiji veći dio pripada Republici Hrvatskoj, a nešto manji, ali opet ne zanemariv, teritoriju Slovenije i Italije²³. Na početku svake rasprave o današnjem identitetu Istre i njezinih stanovnika potrebno je uzeti u obzir povijest poluotoka, politička previranja, smjene vlasti, ali i naroda koji su naseljavali to područje. Samo u prošlom stoljeću Istrom je upravljalo više državnih tvorevina „počevši od vladavine Austro-Ugarske Monarhije, Italije i fašističkog režima, dvogodišnjeg razdoblja njemačke okupacije [i] razdoblja SFR Jugoslavije, [kada] su skrojene aktualne granice između Jugoslavije i Italije, ali i unutar Jugoslavije, između Hrvatske i Slovenije.“ (Orlić 2008: 47) Tisućljeća miješanja krvi i izmjenjivanja političkih tvorevina na tom području pogodovala su razvitku skladnog suživota kojeg poznajemo danas. Sve se to osim na identitet Istre odrazilo i na suvremenu političku i jezičnu situaciju koje su s tim identitetom izravno povezane.

²² <http://istra-istria.hr/index.php?id=262> [21.3.2019.]

²³ <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1239> [21.3.2019.]

4.1. *Istrijanstvo* u odnosu s hrvatstvom

Istarski regionalni identitet danas se naziva *istrijanstvo*, a glavnu ulogu u procesu njegove izgradnje i jačanja imao je zasigurno Istarski demokratski sabor (IDS)²⁴. IDS na hrvatsku regionalnu političku scenu stupa 1990. godine, ubrzo nakon prvih višestranačkih izbora (usp. Blagonić 2016: 21) i to kao protuteža HDZ-ovoj želji za centralizacijom države i monopolizacijom nacionalnog identiteta (usp. ibid. 42). Nacionalni identitet koji je HDZ tada stvarao prepoznaje se još i danas, a odnosi se na sintagmu *veliki (pravi) Hrvati*. Tada, kao i danas, gledano s pozicije nacionalizma to je označavalo „istinske patriote, katolike, desne političke opcije, mahom simpatizere HDZ-a“, a iz perspektive opozicije, osim pripadanja političkoj desnici, taj je pojam počeo označavati i „simpatizere NDH, etničku nesnošljivost (napose prema Srbima), balkanstvo, nazadnjaštvo i, posebno kad je o pripadnicima političkih elita riječ, instrumentalizaciju katoličke, odnosno etnonacionalne pripadnosti“ (ibid. 23-24). Kao identitet suprotstavljen potonjem, kao što smo vidjeli izrazito negativnom gledajući na njega iz perspektive liberalizma i tolerancije, izniknulo je *istrijanstvo*, koncept suprotan *velikohrvatstvu*, čime je istarska *drugost* u ostatku Hrvatske postala još izraženija. Sama riječ nastala je od dijalektalnog, porijeklom romanskog, etnika *Istrijan* koji se od, samo nekoliko godina prije, politički nevidljivog pojma (usp. ibid. 45)²⁵ odjednom našao u sukobu s hrvatskim izrazom Istranin²⁶. Drugim riječima, desna politička opcija Hrvatske, zbog neutemeljenog straha od odvajanja Istre od države-matice, zbog nametanja željenog nacionalnog identiteta, zbog nerazumijevanja te, možda nije pretjerano reći, nepoštivanja različitosti svih svojih građana, sama je sebi stvorila oponente i svakim je idućim korakom sve više zapadala u jamu zbog koje je njezina moć u tom dijelu zemlje mogla samo stagnirati. Ta „egzogeno proizvedena drugost“, kako je naziva Blagonić (ibid. 54), zapravo je samo naštetila vladajućoj stranci koja je ustrajući na nefleksibilnosti gubila potencijalne glasače, a to, sagledamo li povijesne činjenice, nije bilo samo zaslugom IDS-a i njegovim, kako ga neki nazivaju, svjesnim manipuliranjem stanovništva

²⁴ Međutim, Tomaić (usp. 2014: 106) napominje kako IDS nije i začetnik ideje o *istrijanstvu* već je ista preuzeta od Talijanske liberalne stranke koja je svojevremeno činila većinu u Istarskom saboru, pokrajinskom zastupničkom tijelu, osnovanom 1861. godine.

²⁵ „Endodefinirajući se oblik Istrijan tijekom 1980-ih koristio ponajprije u svakodnevnoj, neformalnoj komunikaciji. Paralelno s nazivom Istranin, najčešće unutar formalnijih praksi koje su iziskivale standardnu inačicu, koristio se naziv Istranin“ (Blagonić 2016: 45)

²⁶ Ipak, prepirke vezane za ta dva naziva nisu nove (usp. ibid. 46-47), o njima se raspravljalo i ranije, ali je krajem prošlog stoljeća svaki od njih dobio suvremenu komponentu koja je u duhu ideje o separatizmu postala puno opasnija prijetnja za hrvatsku središnju vlast.

Istre (usp. Tomaić 2014: 111). Zapravo se *istrijanstvo* kao identitet i nije moglo izgraditi samo nečijom manipulacijom, bez obzira na to je li ta tvrdnja dijelom točna ili nije, njegove temelje nalazimo u povijesnim prilikama poluotoka. Možemo, dakle, reći da je taj identitet otprije postojao, jer identitet se poput svih živih organizama postupno stvara i raste, ali je u prošlom stoljeću doveden do ozbiljnije političke razine i tako populariziran. Kalapoš navodi da su te povijesne prilike i, kako ih naziva, „neugodna iskustva s institucijom države“ (2002: 137) dovele do toga da su Istrani na neki način kroz povijest odustali od privrženosti državi te su se umjesto toga počeli identificirati sa „stabilnijim kulturnim i etničkim elementima: prvenstveno jezikom (...) [i potom] fizičkim prostorom“ (ibid.). Autorica također navodi, u duhu svoje teze prema kojoj postojanje *istrijanstva* ne umanjuje hrvatstvo, kako se nacionalni identitet u Istri tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća izražavao diskretnije nego u ostatku zemlje (ibid.) iz vrlo jednostavnog razloga. S obzirom na to da se Domovinski rat u Istri nije osjetio u tolikoj mjeri kao u ostatku Hrvatske, stanovnicima tih drugih dijelova zemlje nacionalna je identifikacija „bila od primarne važnosti“ (ibid. 138), dok je u isto vrijeme Istrani nisu uspjeli utvrditi zbog toga što im je Drugi bio daleko (ibid.).

4.2. Istarski regionalizam i identitet danas

U svakom slučaju, nakon gotovo tri desetljeća raspravljanja o regionalizmu, kojeg su mnoge (razvijenije) države prihvatile jer se pokazao kao bolja opcija od njemu oprečnog centralizma, u Hrvatskoj još uvijek postoje oni koji mu se protive. Kako navodi Šantić, cilj vladajućih trebao bi biti „najbolji način gospodarenja resursima i veće zadovoljstvo ljudi“ (2013: 12), a oni koji se skrivaju iza lažnog domoljublja zapravo se samo vode moći i interesima (usp. ibid.). Glavni protivnici regionalizma navode tri mita o toj pojavi. Prvi se odnosi na pojam autonomije koji mnogi ne razumiju i uporno ga odvajaju od samouprave iako su te dvije riječi zapravo sinonimi²⁷. Zbog toga oni koji su takvog mišljenja moraju shvatiti da „kada ste pristali u Ustavu i zakonima priznati pravo na lokalnu i regionalnu samoupravu, pristali ste i na njihovu autonomiju (samostalnost), koliko god ta riječ nekome parala uši“ (ibid, 114). Možda je i to jedan od razloga zbog kojeg regionalna i lokalna samouprava u Hrvatskoj zapravo nemaju posebnu moć ili ovlasti, već se njima i dalje upravlja na državnoj razini što zasigurno ne pogoduje njihovom „ekonomskom i društvenom razvoju“ (ibid. 110). Drugi se mit odnosi na

²⁷ http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=e1tnWg%3D%3D [21.3.2019.]

strah od potencijalnih lokalnih moćnika koji bi u situaciji regionalne samouprave „mogli raditi što ih je volja“ (ibid. 114) čime se automatski sugerira da građani nisu sposobni djelotvorno demokratski kontrolirati vlast, već istu mora kontrolirati nacionalna vlada kojoj bi se očigledno bespogovorno trebalo vjerovati (usp. ibid.). Treći i posljednji mit odnosi se na to da bi ekonomski moćnije regije mogle biti nesolidarne prema siromašnima (ibid. 115) što je u opreci s teorijom o regionalizmu. Znanost nam govori upravo suprotno, a to je da bi putem jačanja „regionalnih ovlasti i financijskih tokova trebali (...) omogućiti razvoj vlastitih potencijala te ubrzati privredni i društveni razvoj i tako smanjiti njihov zaostanak te međusobne regionalne animozitete“ (ibid. 115-116). Ipak, uza sve ovo često izgleda kao da je „suvremeni regionalizam na udaru [isključivo] zbog 'straha' hrvatskih nacionalista da je riječ o koraku do 'separatizma'“ (ibid. 118), ali i dalje ostaje nejasno zbog čega bi se osoba trebala samo nacionalno opredijeliti odnosno zašto se prema mišljenju vladajućih ne mogu u jednoj osobi ispreplitati nacionalni, regionalni identitet i/ili još neki drugi. Upravo je to ono o čemu piše Kalapoš, a i u skladu je s teorijom o identitetu. Naime, već smo napomenuli kako je riječ o promjenjivom, fluidnom i višedimenzionalnom pojmu prema kojem se svaka osoba drukčije definira. Ako je tako, onda je moguće pronaći i više definicija unutar jedne osobe. Na kraju krajeva o tome nam govore i zdrav razum i iskustvo, nije se potrebno referirati na znanstvena istraživanja iako su u ovom slučaju nužna.

„Mnogostrukost identiteta, odnosno njegovih razina, ne donosi nužno njihovo međusobno isključivanje. Nijedan čovjek nema samo nacionalni, samo regionalni, samo rodni ili samo neki drugi identitet kao jedini. Osvremenjivanjem društva mnogostrukost naših identiteta biva sve veća, a i ne-nacionalni identiteti, baš kao i nacionalni, potiču stvaranje grupa, potiču oblikovanje svijesti o (nekoj) pripadnosti, koji kao posljedicu ima stvaranje osjećaja pripadnosti zajednici, uključivanja odabranih u nju i isključivanja drugih iz nje. No, ni ta uključivanja i isključivanja nisu isključiva: ona također bivaju relativizirana, pogotovo kada se različiti identiteti preklapaju.“ (Kalapoš 2002: 142)

Ovime ne želimo, po uzoru na Kalapoš, generalizirati stvari i reći da se svi Istrijani ujedno osjećaju i Hrvatima ili da se svi stanovnici Istre osjećaju *Istrijanima* jer nam znanstvena istraživanja, kao i neki nedavni postupci laika govore da to nije točno. Kao primjer potonjeg možemo navesti Facebook stranicu i istoimeni blog pod nazivom *Republika Istra*, stvorenu u prosincu 2016. godine. Stranica je, sudeći po njezinim autorima, stvorena kao inicijativa za

podizanje svijesti Istrana o osamostaljivanju Istre, odnosno njezinom odvajanju od Republike Hrvatske. Bilo da je spomenuta stranica stvorena kao šala ili ozbiljno postoje istarski separatisti, ista je u vrlo kratkom roku skupila više od pet tisuća pratitelja te su o njoj pisali mnogi domaći i regionalni mediji. Autori stranice između ostalog daju vlastito shvaćanje *istrijanstva* koje je prema njima zaseban identitet koji se razlikuje od svih triju nacionalnih identiteta država kojima teritorij Istre danas pripada.

„Istra je država, Istrijan je nacionalnost, Istrijan je svatko onaj tko:

poštuje sve Istarske narodne skupine, njihove jezike, dijalekte, i govore, te njihove *užance* i tradicije; prihvaća njene kulture - naročito kulturu suživota; djeluje, u granicama svojih mogućnosti, i sposobnosti, za unapređenje Istre, i za dobrobit njenih građana; mi nismo Talijani, nismo Slovenci, nismo Hrvati, mi smo Istrijani, i imamo elemente više naroda.

Istra počiva na tekovinama antifašizma.“²⁸

Osim toga, nakon katalonskog referenduma 2017. godine, mediji su mnogo pisali o sličnostima Istre i Katalonije, uspoređivali te dvije pokrajine, situaciju u njima i odnos s nacionalnom vlašću. Bez obzira na to što su tadašnji čelnici IDS-a, istarski glasnogovornici koje su dijelom takvima stvorili mediji, naglašavali da te dvije pokrajine nisu u tolikoj mjeri usporedive i da je jedino što IDS traži „visoki stupanj regionalne autonomije Istre, odnosno da građani Istre sami odlučuju o novcu koji su zaradili svojim radom“²⁹, ipak se mnogo govorilo o tome je li moguće odcjepljenje Istre od Hrvatske i postoje li indikacije da bi se to moglo dogoditi što je vjerujemo još više preplašilo nacionalnu vladu. Povrh svega, SDP-ov zastupnik Nenad Stazić dodatno je potpaljivao vatru govoreći kako bi „*Istrijani* trebali razmisliti [o tome] da postupe kao Katalonci“³⁰. IDS je takve stavove odbacivao, Stazića kritizirao, a njegove riječi nazivao provokacijama³¹, ali je Ivan

²⁸ <http://republika-istra.blogspot.com/> [8.4.2019.]

²⁹ <https://www.express.hr/top-news/istra-nije-katalonija-mi-samo-zelimo-svoj-novac-12454> [8.4.2019.]

³⁰

http://www.novelist.hr/Vijesti/Svijet/U-Europi-danas-djeluje-stotinjak-separatistickih-pokreta-Hoce-li-ih-Katalonija-ohrabriti-na-akciju?meta_refresh=true [8.4.2019.]

³¹

<https://net.hr/danas/hrvatska/jakovcic-ids-komentirao-moguće-odcjepljenje-istre-mogu-li-istriyani-po-uzoru-na-katalonce-pokrenuti-referendum/> [8.4.2019.]

Jakovčić, bivši predsjednik IDS-a³², u jednom intervjuu rekao kako pretpostavlja da bi, kada bi do toga došlo, istarsku samostalnost podržalo 85 posto *Istrijana*³³, kao i sam IDS³⁴.

4.3. Čakavski dijalekt i *istrijanstvo*

U svakom razgovoru o istarskom identitetu i regionalizmu sama od sebe nameće se tema jezika, odnosno dijalekta. Na prethodno spomenutoj Facebook stranici *Republika Istra* autori iste taj su idiom nazvali *istrijskim*, dakle od korijena *Istria* (talijanski jezik) i pridjeva *istrijski* (čakavski dijalekt), mi smo ga u uvodu ovog rada nazvali *istarskim*, porijeklom od Istra (hrvatski jezik), a njegovi ga govornici često nazivaju jednostavno čakavskim ili 'domaćim', odnosno koristeći sintagmu 'govoriti *po domaće*'. „Krajem osamdesetih [i početkom devedesetih] kada su Srbi počeli biti više Srbi nego prije, Hrvati su počeli biti više Hrvati nego prije, pa su onda i Istrijani počeli biti više Istrijani nego prije“ (Kalapoš prema Ferina 2002: 53). Imenovanjem *istrijanstva* ljudi su se počeli identificirati prema njemu, a jasno nam je dosad da s identitetom gotovo uvijek dolazi i svijest o vlastitom jeziku kao jednom od temeljnih karakteristika pri diferencijaciji s drugima. S promjenama u politici i društvu, u regiji dolazi i do mijenjanja percepcije dijalekta pa tako idiom koji se prethodno koristio uglavnom u privatnoj sferi života sada ulazi i u javnu sferu (Skelin Horvat i Muhvić-Dimanovski 2012: 504). Uspjeh dijalekta na političkoj razini u to je vrijeme pridonio tome da se od seoskog govora starije populacije, odnosno onoga što je dotad bilo „znak zaostalosti i zatvorenosti (...) [dijalekt prometne] u znak modernosti i urbanog identiteta, pa i prkosa“ (Blagonić prema Žanić 2016: 31). Tome je potom pomogao i ča-val – glazbeni *pop-rock* pravac koji se razvio u Istri sredinom devedesetih, čiji su tekstovi pisani upravo na dijalektu. Njime se bavila Kalapoš koja smatra da je taj žanr pridonio „revivalu istarskog dijalekta unutar regije, poslužio kao sredstvo regionalne identifikacije, a i odigrao izuzetno važnu ulogu u ostvarivanju prisutnosti Istre na području cijele države“ (Kalapoš 2002: 144). Takvom uporabom dijalekta, istarski su glazbenici potvrdili lingvističku vrijednost istog i to na način da su ga uzdignuli na razinu standardnog jezika (ibid. 45), a njegovoj vezi s

³² Prvog predsjednika i jednog od osnivača IDS-a, Ivana Paulettu, zamijenio je već 1991. godine, a 2014. godine, kada ulazi u Europski parlament, službeno se povlači s čelne pozicije IDS, te je izabran za počasnog predsjednika iste stranke. Vidi <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1034/jakovcic-ivan-nino> [21.8.2019.]

³³

http://www.novolist.hr/Vijesti/Svijet/U-Europi-danas-djeluje-stotinjak-separatistickih-pokreta-Hoce-li-ih-Katalonija-ohrabriti-na-akciju?meta_refresh=true [8.4.2019.]

³⁴ <http://www.ids-ddi.com/vijesti/aktualno/5764/jakovcic-ne-krv-ne-nasilje-vec-dijalog-za-kataloniju/> [8.4.2019.]

istrijanstvom i identitetom općenito pridonijeli ističući „osjećajnu komponentu povezivanja dijalekta s domom“ (ibid. 95). Time su, namjerno ili slučajno, uklonili negativne konotacije koje dijalekti i inače imaju u usporedbi s prestižnim jezicima kao i osjećaj manje vrijednosti njegovih govornika (ibid. 109)³⁵. Slično je nekoliko puta rekao i Dražen Turina, istarski skladatelj i kantautor³⁶, jedan od glavnih predstavnika *ča-vala*³⁷, prema kojem je čakavski bio jezik težaka kojeg su se mladi ljudi sramili zbog čega njegovu reinterpretaciju smatra „najvećom zaslugom *ča-vala*“ (ibid. 111). No je li ta komponenta srama uistinu nestala saznat ćemo iz našeg istraživanja. Čakavski danas zapravo označava mnoge različite inačice govora, a te se inačice često miješaju i isprepliću, kako jedna s drugom tako i s jezicima s kojima su u kontaktu. Na taj način dolazi do „prebacivanja kodova, miješanja i korištenja različitih jezičnih repertoara“ (Skelin Horvat i Muhvić-Dimanovski 2012: 500) čega su svjesni i sami govornici koji u velikoj mjeri pozitivno vrednuju višejezičnost (ibid. 501). „Vrlo često smatraju korištenje dva ili više dijalekata ili jezika svojim kulturnim bogatstvom i važnim elementom njihova individualnog i kolektivnog identiteta“ (ibid.). Možemo dakle reći da je višejezičnost u takvim zajednicama način života s kojom ne samo da se govornici identificiraju, već je izrazito cijene i koriste za konstrukciju više vlastitih identiteta (ibid. 507).

5. Rezultati istraživanja

Nakon što smo se s temom upoznali, potkrijepili je teorijom i činjenicama, u poglavlju koje je pred nama pokušat ćemo odgovoriti na neka zasad neodgovorena pitanja koristeći se rezultatima vlastitog istraživanja napravljenog u svrhu dopune i pobijanja ili prihvaćanja određenih tvrdnji iz teorijskog dijela rada. Slijede tri potpoglavlja, u prvom ćemo se baviti regionalizmom, to jest *istrijanstvom* kao identitetom specifičnim za područje Istre, drugo je svojevrsni prijelaz iz početne teme u onu koja slijedi, odnosno u treći dio koji će nam pomoći u shvaćanju uloge dijalekta u cijeloj priči i njegovoj važnosti za same govornike. Osim važnosti

³⁵ „Mislim da su Istrani imali dugo vremena osjećaj manje vrijednosti. I mislim da je to, da je taj osjećaj manje vrijednosti uzrokovala činjenica da su nakon četrdeset i pete godine ili tako u Istru došli učitelji iz različitih krajeva... Dakle, počeli su govoriti štokavskim. Taj štokavski Istrani nisu doživljavali kao svoj. Njima je on bio tuđi. Jer onaj hrvatski koji su oni znali, to je zapravo čakavski. I uvijek, recimo, vi ćete rijetko vidjeti Istranina da dođe u grad ili kojem netko drugi dođe u kuću, a da se on ne pokušava prilagoditi njemu. (...) Čak i moji baka, djed, vrlo stari susjedi, barem će pokušati, naravno, neće uspjeti, jer oni ne znaju taj književni jezik, ali pokušat će govoriti književnim da ga ovaj čovjek može razumjeti, a s druge strane, taj čakavski doživljavaju kao manje vrijednim. Sad više ne, sad se to promijenilo.“ (Kalapoš 2012: 109)

³⁶ <https://www.hds.hr/clan/turina-sajeta-drazen/> [21.8.2019.]

³⁷ Uz neizostavne Gustafe i Alena Vitasovića.

dijalekta za istarski regionalni identitet, u kraćim ćemo se crtama dotaknuti i diglosije te miješanja kodova kao lingvističkih tema koje su nam se nametnule kroz praktičan dio ovog rada, razgovor s kazivačima.

5.1. „*Volin* naglašavat da *san* iz Istre“

U prethodnim smo poglavljima, trudeći se definirati identitet, otkrili njegovu dualnost i to kroz dvije ključne stvari koje na prvi pogled zvuče jednostavno, no njihova se problematika sastoji u njihovoj dijametralnoj suprotnosti i istovremenoj isprepletenosti. Govorimo, dakako, o sličnostima i različitostima na temelju kojih identiteti nastaju, s jedne se strane osoba definira po sličnostima s drugima, dok s druge uviđa različitosti između sebe i drugih. Dakle, svatko u normalnim okolnostima pripada određenoj grupi uzimajući u obzir objektivni kulturni sadržaj, ali se u isto vrijeme razlikuje od članova te grupe gledajući vlastitu posebnost. Objašnjavajući prvu identitetsku dualnost, dotaknuli smo se i druge, osobnog i grupnog identiteta. Kako bi ovo poglavlje bilo što je moguće preglednije i jasnije, krenut ćemo oprimjerivanjem važnosti upravo spomenutog kolektivnog identiteta i potom se nadovezati na sličnosti, odnosno različitosti po kojima se naši kazivači identificiraju.

Tijekom intervjua sugovornici su se sami, stavljajući pojam identiteta u određene kalupe i definirajući isti, usmjerili upravo na njihov kolektivni identitet s kojim na prvom mjestu povezuju određenu pripadnost. Naravno, radi se o „pripadnost[i] (...) zajednici na temelju nekih kulturnih obrazaca, jezika, načina života“ (Katja, 7.3.2020.), ali možda je više riječ o tome da je u samoj ljudskoj prirodi upravo želja za pripadanjem, a „*misto di* pripadamo *ni* samo obitelj, nego neki širi pojam od obitelji, čisto osjećaj da nekamo pripadamo, da od nekud potječemo“ (Ivan, 18.3.2020.). Drugim riječima, njihovo se definiranje identiteta (a kako ćemo kasnije vidjeti, samim time i regionalizma) uglavnom svodilo na subjektivnu dimenziju, na shvaćanje samih sebe i svoje okoline te su većinom govorili o značajkama za koje smatraju da dijele sa stanovnicima tog područja, s ljudima koji ih svakodnevno okružuju, s kojima su rasli i koji su ih „napravil[i] takvim[a] kak[vi] [su] danas“ (Ivan, 18.3.2020.). Bilo je k tome i riječi o materijalnoj, odnosno nematerijalnoj baštini koja Istru razlikuje od ostatka Hrvatske, ali jedino čime ćemo se u ovom radu baviti vezano za nematerijalnu baštinu je jezik, odnosno dijalekt, zbog čega ostalo ovom prilikom nećemo ni spominjati. Istarska županija je uz Grad Zagreb i Primorsko-goransku županiju danas jedna od najrazvijenijih te gospodarski najstabilnijih

županija u Republici Hrvatskoj³⁸ što sa sobom vuče i društveni napredak, odnosno veću razinu tolerancije³⁹, vrline koju se danas, ali možemo reći, i oduvijek jako cijeni. Riječ je o tome da jedna stvar vuče drugu, a iste se potom odražavaju i na stanovnike te regije, pa kao takve pridonose osjećaju pripadnosti i ponosa kod tih stanovnika. Isto su primijetila i dva naša kazivača koja smatraju kako, da nema tog ponosa, pripadnost regiji ne bi ni isticali već je, upravo suprotno, skrivali ili se priklonili nekoj drugoj (usp. Bruno, 8.3.2020. i Martina, 18.3.2020.). Mjesto rođenja i pripadnost nešto su što ne biramo, ali s vremenom postanu dio nas i čine važnu značajku našeg identiteta. „*Iman* neki osjećaj da *di* god *dojden*, se osjećan [kao] doma.“ (Annamaria, 11.3.2020.), „*volin reć* da *san* iz Istre i *ponosin* se s tim, (...) *volin* to istaknut“ (Martina, 18.3.2020.). Međutim, naravno da poimanje vlastitog identiteta, pa samim time i tuđeg, nije toliko jednostavno. U istarskom se to slučaju vidi u prožimanju pojmova *identitet* i *regionalizam* i to u tolikoj mjeri da neki u potpunosti poistovjećuju identitet s regionalizmom – „on *ni* nekakva nacija, on ne postoji na *neken* širem području, on je specifičan tu za regiju otkud *dolazin*; (...) meni [su] ta dva pojma odrednice života“ (Bruno, 8.3.2020.). S druge strane, većina se slaže, čak i naglašavaju, kako je riječ o mnogostrukim identitetima koje osjećaju na osobnoj razini, a sastoje se od isprepletenog europskog, hrvatskog i/ili talijanskog te istarskog identiteta. Potonje potkrepljuje teoriju identiteta o kojoj piše Kalapoš, a u potpunoj je suprotnosti s idejom centralizma kao sustava u kojem je jedina moguća pripadnost, ona koju se najviše mora cijeliti i isticati, nacionalna. Naravno, to smo već prethodno opovrgnuli, no nije naodmet ponoviti još jednom temeljeći se ovog puta na mišljenju onih koji takozvani „dvojni identitet“ (Bruno, 8.3.2020.) i osjećaju. „*Mislin* da imamo više identiteta, *mislin* da ja *osjećan* svoj europski identitet, hrvatski (...), istarski (...) i identitet *mojega* sela na kraju krajeva, sve te identitete *osjećan* na određenoj razini“ (Ivan, 18.3.2020.). Razlika, koja u ovom slučaju ističe regionalizam kao vrlo važnu stavku u životima naših kazivača, je u tome što nije bilo koji od tih identiteta najvažniji. Za sve njih nesumnjivo je prvi onaj regionalni na koji se potom nadovezuju nacionalni, a onda i europski. Naravno, detalji tog shvaćanja ponešto su drugačiji od osobe do osobe, a u komunikaciji s drugim ljudima njihov odgovor ovisi o situaciji i kontekstu. Jedna je stvar razgovaraju li s nekim iz Hrvatske ili sa strancima, pritom se u potonjem najprije dotaknu nacionalnosti, a tek onda regionalizma kako bi pobliže objasnili svoje porijeklo, „nikad [nije]

³⁸ <https://www.hgk.hr/documents/bdp-po-zupanijama-u-2015-godini-final25ad8955342dfa.pdf> [30.3.2020.]

³⁹ <https://www.zadarskilist.hr/clanci/23012014/tolerancijom-prema-gay-pravima-odlikuju-se-razvijene-sredine> [30.3.2020.]

samo nacionalni, uvijek [je] u kombinaciji i regionalni identitet“ (Martina, 18.3.2020.). U svakom slučaju, za većinu kazivača hrvatski, nacionalni, odnosno u jednom slučaju i talijanski, te istarski, regionalni, identitet supostojе što još jednom dokazuje mogućnost mnogostrukih identiteta. „*Istrijan[ka]* sam, [a] kad kažem *Istrijan[ka]*, onda smatram da sam i Hrvat[ica]“ (Katja, 7.3.2020.), „za mene će to supostojat', jedno mora *hodit s drugin*, ne bi moglo samo jedno od *tega bit*“ (Martina, 18.3.2020.). „*Mislin* da nisu [u sukobu], to je samo bogatstvo (...). *Mislin* da oni koji nisu iz Istre *moru mislit* da postoji taj sukob, ali oni onda jednostavno ne *kuže*.“ (Ivan, 18.3.2020.)

Prijedimo sada na ono što smo u uvodu ovog poglavlja nazvali drugom identitetskom dualnošću. Riječ je o sličnostima koje naše kazivače povezuju s ostatkom kolektiva i, potom, različitostima koje taj kolektiv odvajaju od nekog drugog, ne-istarskog. Što se tiče sličnosti, promišljajući o značajkama istarskog identiteta, većina odgovora naših kazivača svela se na karakteristike ljudi, odnosno cjelokupnog istarskog naroda, a dva odgovora koja su se više puta ponovila su tolerancija i marljivost. Prvi se pritom uglavnom odnosio na dobar odnos prema strancima⁴⁰, osobama drugih nacionalnosti i vjeroispovijesti, seksualnim manjinama kao i na istarsku višejezičnost (usp. Bruno, 8.3.2020. i Annamaria, 11.3.2020.), dok je drugi promatran kroz prizmu stabilnije ekonomije u Istri (usp. Annamaria, 11.3.2020.) do koje se dolazi napornim radom, trudom i upornošću (usp. Annamaria, 11.3.2020.). Osim tolerancije i radišnosti, spominju se i druge pozitivne karakteristike *Istrijana* koje se također percipiraju na kolektivnoj razini, primjerice sloboda izražavanja (usp. Annamaria, 11.3.2020.), smirenost i nenametljivost (usp. Ivan, 18.3.2020.), usmjerenost na budućnost, racionalnije razmišljanje, liberalizam te, jako zanimljivo, stavljanje kolektiva na prvo mjesto (usp. Martina, 18.3.2020.). Naravno, „postoje iznimke, ali u velikoj većini *bin* rekla da imamo disciplinu i sposobnost sagledat' širu sliku, a to je povezano s tim *ča* smo i ekonomski stabilniji, pa onda *moremo* si dopustit' takav luksuz (...), da budemo drukčiji“ (Martina, 18.3.2020.). Sa sličnostima, kao što smo rekli, dolaze i razlike koje su uglavnom negativne, a odnose se na one priklonjene hrvatskoj desnoj političkoj opciji koji se, sudeći po našim sugovornicima, ali i iz onoga što možemo vidjeti u medijima i što nam

⁴⁰ Ovo bi, naravno, trebalo provjeriti i s drugom stranom, ali naši kazivači navode kako se čak i usputni komentari koji na prvu možda zvuče neodobravajuće prema strancima u Istri zapravo ne odnose ni na što negativno, već samo opisuju trenutnu situaciju na nekom području. Smatraju da treba gledati dijela, ne riječi, a dijela ne pokazuju nikakvu razinu nesnošljivosti domaćeg stanovništva prema pridošlicama (usp. Bruno, 8.3.2020. i Annamaria, 11.3.2020.).

zdrav razum govori, ponekad ponašaju izrazito netrpeljivo prema Drugima. Često im se zamjera fokusiranje na prošlost (usp. Martina, 18.3.2020.) i određena strogoća usmjerena na Istrane u svrhu dokazivanja hrvatstva za koju neki od naših sugovornika smatraju da je licemjerna jer kao da ne vrijede ista mjerila za *Istrijane* i primjerice Dalmatince ili Slavonce, „nelogično skroz, ali dvostruki kriteriji za iste stvari se primjenjuju” (Bruno, 8.3.2020.). Pritom se misli na provedbu zakona ili plaćanje poreza koji se u nekim dijelovima Hrvatske i dalje ne shvaćaju dovoljno ozbiljno⁴¹ te ih se ne percipira kao ljubav prema domovini, ali se ljudi unatoč tome što recimo dio posla vode na crno i dalje smatraju velikim domoljubima. Ono na što se često i najgore gleda je pogrešno shvaćanje istarskog regionalizma i kritiziranje koje proizlazi iz tog nerazumijevanja. Kao bit potonjeg kazivači često navode problem ‘istarske želje za osamostaljenjem’ koja za većinu nije realna, ali za koju se slažu da postoji kao opcija u mislima nekih ljudi, vjerojatno uglavnom starijih (usp. Martina, 18.3.2020.). Starijim generacijama kroz život su prošle mnoge političke tvorevine i promjene, ali su se u svim tim nesigurnostima, ratovima i općenito svakojakim pomutnjama uvijek mogli osloniti na regiju, što ne vrijedi i za mlađe generacije rođene i odrasle u hrvatskoj Istri (usp. Bruno, 8.3.2020.). Na mišljenje o spomenutim negativnim različitostima, nadovezuju se i iskustva naših kazivača s područja izvan Istarske županije, ali unutar granica Republike Hrvatske, vezana za njihovo porijeklo i pripadnost. Bez obzira na to što su većini iskustva bila pozitivna ili barem neutralna, često možemo čuti negativne priče od drugih ljude, što su potvrdili i neki od naših sugovornika (usp. Martina, 18.3.2020.). Samim time što se osoba ne osjeća dovoljno ugodno u nekom društvu ili smatra da mora paziti što će reći i kako će se ponašati kako ne bi došlo do sukoba (usp. Annamaria, 11.3.2020.), aludira na to da je dio hrvatskog društva uistinu iskvaren bilo zbog medija i/ili politike (sadašnje ili prošle), bilo zbog netolerantne naravi koja dolazi u kombinaciji s onim naučenim kroz život u određenom području. Na kraju krajeva, kako smo već i spomenuli, kroz naše smo istraživanje također čuli nekoliko poprilično negativnih iskustava, jedno od njih navodimo u nastavku.

„*Neki put* mi se desilo kad *bin reka* da *san* z Istre, da su me ljudi *grdo* gledali i etiketirali, iako [im] za to *nisan* da povoda, nit' *san in nameta* da je *poli* nas nešto bolje, nit' *san govori*ja o *tin* stvarima, ali oni su imali potrebu govorit' da nismo dovoljno Hrvati i da *zač bimo* se mi odvojili.“
(Bruno, 8.3.2020.)

⁴¹ Vidi

http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/INSPEKTORI-NA-TERENU-Na-crno-u-Hrvatskoj-radi-sve-vise-straniradnika?meta_refresh=true [30.3.2020.]

5.2. „Valjda znamo kako se zovemo“

Kako bismo čitatelja uveli u temu dijalekta započet ćemo ovo poglavlje govoreći o *istrijanstvu* i politici što se možda na prvi pogled ne čini povezano s jezikom, no, kako smo već nekoliko puta rekli, ne samo da su ove tri teme povezane, već su međusobno isprepletene i nadopunjuju se. Kako smo naveli u teorijskom dijelu rada, suvremeni istarski regionalni identitet nazivamo *istrijanstvo*, a ono se u devedesetim godinama prošlog stoljeća javilo kao suprotnost vladajućem, nacionalnom identitetu čija je, kako se ispostavilo, tada glavna karakteristika bila isključivost, što i ne čudi toliko kada pogledamo o kakvim se vremenima radilo. IDS, kao mlada, regionalna stranka, taj je pojam učvrstio, postavio ga u središte tadašnjeg političkog diskursa, a potom ga i popularizirao među istarskim stanovništvom kada je pojam na neki način postao simbol otpora protiv hrvatskog neshvaćanja istarskog identiteta. Ipak, autori čija smo djela koristili u teorijskom dijelu rada, smatraju da je *istrijanstvo*, možda ne na razini istarskog nacionalizma, ali da na razini osjećaja pripadnosti ipak postojalo i prije politike IDS-a. S time se slaže i većina naših kazivača, „ljudi su se i za vrijeme Jugoslavije regionalno izjašnjavali i nikad ni bilo problema ako su rekli da su *Istrijani*, (...) osnivači IDS-a [su] to oformil[i] iz *jednoga političkoga* pokreta da bi zaštitili [neke] stvari” (Bruno, 8.3.2020.). Na to se mišljenje naslanja i ono o nazivima stanovnika Istre, odnosno problematika etnika Istranin i *Istrijan*. Bez obzira na to što su neki i u tome vidjeli političku upletenost, kod svih je naših kazivača naglasak ipak bio na isključivo jezičnim razlozima zbog kojih bi ‘*Istrijan*’ trebao imati prednost. Kada govorimo o političkoj upletenosti ona se odnosi na prethodno opisanu situaciju s kraja prošlog stoljeća na koju se, kako neki vjeruju, još uvijek dodaje „političko-društveni kontekst u kojem vječito postoji ta trzavica između Hrvata i *Istrijana*” (Annamaria, 11.3.2020.), ali jezični su razlozi ipak snažniji. Razlog zbog kojeg ‘*Istrijan*’ smatraju prikladnijim je korištenje tog pojma od strane istarskog stanovništva što bi trebao biti dovoljan razlog za sve ostale koji bi to trebali poštivati, a ne nametati strani izraz jer, kako navodi jedan kazivač, „valjda znamo kako se zovemo” (Bruno, 8.3.2020.). Potonja nas se rečenica jako dojmila te smo joj se tijekom istraživanja često vraćali. Razlog toga leži u njejoj nenametljivoj jednostavnosti koja na poseban način objašnjava svu složenost problematike dvaju etnika i istovremeno u nama pobuđuje skromnost, ali i bunt jer kako bi netko pored ovakve spoznaje uopće pokušao nametnuti neki strani, neprirodni naziv onima koji znaju tko su i samim time kako se zovu. „Ja se uvijek *izražavan* kao *Istrijanka*, nikako Istranka, to mi uopće ne pada na pamet” (Katja, 7.3.2020.), „mislim da je to nama

normalno, ne nešto s čim provociramo niti želimo raspirivat nekakve (...) sukobe, (...) jednostavno iskreni smo s *tin* da osjećamo pripadnost prema Istri” (Annamaria, 11.3.2020.).

5.3. „Dijalekt ima emotivnu više notu”

Usmjerimo se sada napokon na dijalekt. Iako je u naslovu rada dijalekt naznačen kao ono ključno što će se u radu istraživati, primjetno je da smo se dosad ipak u većoj mjeri bavili identitetom i regionalizmom. Ipak, to nije bilo neopravdano zato što vjerujemo da su nas upravo oni vodili do zadnjeg dijela rada. U nastavku teksta prenijet ćemo čitatelju kako na vlastiti dijalekt gledaju njegovi govornici, na koji ga način uspoređuju sa standardnim jezikom i u kojoj ga mjeri, odnosno u kojim situacijama koriste.

Naime, kao što naši kazivači, ako je suditi po prethodnim stranicama, smatraju kako *istrijanstvo* i *hrvatstvo* uglavnom nisu u sukobu, sličnog su mišljenja i po pitanju usporedbe čakavskog dijalekta i hrvatskog jezika. Međutim, iz intervjua se da iščitati situacija bliža onoj opisanoj u prvom poglavlju ovog rada gdje smo naveli kako su, gledajući iz lingvističke perspektive, dijalekt i (standardni) jezik jednako funkcionalni kao sustavi, ali se unatoč tome mišljenja o njihovoj vrijednosti razlikuju. Dok jedni tvrde da su dijalekti vrijedniji zbog njihove fluidnosti i prirodnih promjena kojima su kao nestandardizirani sustavi izloženi, mišljenje koje prevladava nešto je drugačije, a predvode ga jezični puristi i laici. Naime, s obzirom na to da je svaki standardni jezik umjetno stvoren prvenstveno zbog lakše komunikacije i boljeg razumijevanja na nacionalnoj razini, kao takvog ga ne bi trebalo vrijednosno pozicionirati iznad dijalekta. Razmišljanje onih koji se neće složiti s prethodnom tvrdnjom, uvjetovano je visokim statusom koji standardnom jeziku pripisuju mnoga društva zbog njegovog prestiža, a ista je situacija i s našim sugovornicima vezana za njihov lokalni dijalekt u usporedbi sa standardom. Bez obzira na to što ga svi iznimno cijene, što većini služi kao identitetska odrednica i što se dijalektom svakodnevno koriste ne samo u privatne svrhe, već ponekad i u službenim situacijama, svi navode važnost poznavanja standardnog jezika prvenstveno zbog lakše komunikacije s ljudima iz drugih krajeva, ali naravno i prestiža koji isti uživa. Naravno, s potonjim se i sami slažemo, nepoznavanje nacionalnog jezika i njegovih pravila vjerojatno ukazuje na niži stupanj obrazovanja, a potom i lošiju ekonomsku situaciju uzrokovanu radom na manje plaćenim poslovima te, nažalost, slabiji ugled u društvu što može dovesti do frustracija i nezadovoljstva. Ovdje nećemo ulaziti u ljudsku psihologiju, ali nekako se čini normalnim

izbjegavanje takvih situacija. Međutim, problem je u tome što se vrtimo u krug, a on se jedino može prekinuti stvarajući utopijsko društvo što, nažalost, trenutno nije moguće jer u svakom postoji neka vrsta diskriminacije pa tako i ona temeljena na jezičnoj stvarnosti. Kada u društvu standardni jezik ne bi bio prestižniji od dijalekta i kada bi služio isključivo kao sredstvo komunikacije, ne bi bilo važno govori li netko jezikom ili dijalektom i u kojim to situacijama čini te, isto tako, ne bi postojao sram i drugi negativni osjećaji koji se kod govornika dijalekta mogu javiti upravo zbog toga kojim se idiomom ta osoba koristi. Dokaze za prethodne navode možemo izvući i iz intervjua s kazivačima, koji su te negativnosti osjetili ili na vlastitom primjeru, ali u tom slučaju to povezuju s nezrelošću (usp. Annamaria, 11.3.2020. i Ivan, 18.3.2020.), ili na primjerima drugih ljudi.

„Ja *znan* na primjer [jedan] *čovik* koji je *rojen* tu blizu mene, je *bija* tu trideset *lit*, je *uša priko* za *vrime Juge*, živi u Trstu. Kad je tu govori po domaće s *tobon* i sve, dok na primjer u Trstu da mu *rečeš ča* na hrvatski ili po domaće bi se *stori* da te ne *pozna*, je najveći Talijan. I nikad mi *ni* bilo jasno *zač* (...). Tu je, s *tobon* govori i onda ga vidiš u Trstu ili u Kopru i *pole* (...) *biži ča*, neće govorit' s *tobon* po domaće, nego samo *po* talijanski.” (Bruno, 8.3.2020.)

Po prethodnom citatu možemo zaključiti da jezični prestiž ponekad prelazi granice i može se odraziti, osim unutar jedne države na poimanje važnosti standardnog jezika i dijalekta, i na shvaćanje pojedinih nacionalnih jezika uspoređujući pritom vrijednost država na temelju društveno-ekonomske situacije u istima. Tako se jedna država može smatrati prestižnijom od druge koju se na taj način stigmatizira, a ta se stigma odražava i na jezik te podređene države. Jezični prestiž je, dakle, izravno povezan s moći te ga kao takvog „jezičnim varijantama dodjeljuju govornici” (Milroy 2013: 41) i to oni govornici čiji je društveni prestiž viši od društvenog prestiža druge skupine govornika (usp. *ibid.*). Bez obzira na to što je u Istri ekonomska situacija bolja od one u većini ostalih županija, a kao što smo mogli vidjeti, *Istrijani* sami sebe vide i kao liberalnije, otvorenije i tolerantnije (dakle, govorimo o svim pozitivnim karakteristikama), jasno je da se to u ovom slučaju ne odražava na jezik, odnosno dijalekt, jer se hrvatski očigledno i dalje smatra prestižnijim od *istarskog*. Ipak, nadu u bolje sutra daje nam korištenje dijalekta u raznim situacijama koje ponekad nadilaze diglosiju⁴² koja se u Istri samo djelomice ostvaruje. Većina se kazivača slaže u tome da su u prošlosti tijekom studija ili u sadašnjosti u situacijama nešto službenije naravi koristili, odnosno koriste neku varijantu

⁴² Za definiciju diglosije vidi <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15062> [6.4.2020.].

standardnog jezika umjesto dijalekta koji je više rezerviran za obitelj, prijatelje i slično, no ipak se te dvije varijante, odnosno mjesta njihovog korištenja miješaju. Kao situacija ‘službenije naravi’, kako smo je nazvali, obično se navodi posao, ali se u tim situacijama od kazivača do kazivača mijenja stupanj korištenja hrvatskog, odnosno čakavskog. Primjerice neki naglašavaju da na poslu koriste isključivo hrvatski (usp. Bruno, 8.3.2020.), drugi također u velikoj mjeri hrvatski, ali se to promijeni pri susretu sa suradnicima ili poslovnim partnerima koji i sami govore na dijalektu (usp. Katja, 7.3.2020. i Martina, 18.3.2020.), treći se trude koristiti dijalekt u što većoj mjeri, u svim situacijama i prebace se jedino ako shvate da ih sugovornik ne razumije (usp. Annamaria, 11.3.2020.), a ima i onih koji stalno koriste dijalekt, i na poslu i s ljudima koji ga ne znaju (usp. Ivan, 18.3.2020.). Zapravo je jako zanimljivo što smo kod ovako malog broja ljudi dobili toliko različite odgovore na isto pitanje, vjerujemo da bi to moglo biti povezano sa samom regijom u kojoj žive. Znamo da se radi o višejezičnoj regiji u kojoj se prava manjina pokušavaju što je više moguće poštivati, pa zašto onda ne bi bila moguća ova razina jezične opuštenosti i slobode koja se ne odnosi samo na jezike koji se u toj regiji koriste, već i na dijalekte. Ako je to uistinu tako, smatramo to samo još jednim dokazom življenja istarske tolerancije o kojoj smo toliko čuli tijekom istraživanja. Ipak, za većinu naših kazivača navodna podređenost dijalekta ne utječe loše ni na dijalekt ni na njegove govornike dok god njihova prava nisu ugrožena, „nema osnove da dijalekt bude u nekoj drukčijoj uporabi nego *ča* je sad, a ne *mislin* da negativno utječe na njega” (Martina, 18.3.2020.). Naravno, s time se ne bismo u potpunosti složili jer je negativan utjecaj koji podređenost jezika ima na njegove govornike odavno poznat znanosti, a može dovesti do sve manjeg korištenja jezika i na kraju jezične smrti. Ipak, s druge strane, naravno da je to teško zamisliti u situaciji poput ove u kojoj kazivači u tolikoj mjeri koriste dijalekt na svakodnevnoj razini da čak ni ne razmišljaju o tome treba li ga i kako sačuvati. Naprosto je dijalekt za njih nešto što će zauvijek postojati, dok god ima ljudi kojima je to nasljeđe, koji su rođeni s tim i kojima je dijalekt *u krvi*. „Dok [ga] god govorimo mi (...) koji smo od rođenja naučeni da tako govorimo, neće bit’ ugrožen” (Ivan, 18.3.2020.), „*mislin* da je to jednostavno nešto živo *ča* će se *vajk* provlačit’ kroz generacije” (Annamaria, 11.3.2020.). Iako su, isto tako, svjesni da se on mijenja te da samim time postoji više opcija njegova razvitka. „Bitno je čuvat’ tradiciju i običaje (...) u kontekstu svakojake tradicije, [ali] neke se moraju izgubit’ jer da nisu se izgubile one prijašnje, ne bi nastale ove sadašnje, po meni sve su to prirodne stvari” (Martina, 18.3.2020.), „nemoguće je zadržat’ nešto tako živo” (Ivan,

18.3.2020.). Jedna od promjena koje se događaju pri susretu jezika ili dijalekta s drugim jezicima zasigurno su miješanje i prebacivanje kodova koji se mogu primijeniti i na ovu situaciju. Miješanje kodova je „proces u kojemu se u jednome izričaju upotrebljavaju jezična obilježja dvaju ili više pretpostavljenih posebnih jezika”⁴³, a prebacivanje označava „uporab[u] dvaju ili više jezika unutar jedne govorne situacije”⁴⁴. Neutralna riječ ‘kod’ pritom se namjerno koristi kako bi se time natuknulo da se ne radi samo o promjenama između jezika, već i između jezičnih varijanti jednog jezika pa čak i različitih stilova unutar tog jezika (usp. Romaine 1998: 121). S obzirom na to da se u istraživanju time nismo bavili, nećemo toj pojavi pridavati previše pažnje, ali smatramo važnim naglasiti kako su neki od naših kazivača primijetili da se ponekad, u situacijama kada se u grupi nalazi dijalektalna većina i jedna ili dvije osobe koje istarski dijalekt ne znaju, grupa prilagođava i tada nastaje jedna „mješavin[a] između dijalekta i *standardnega* jer se *zabiš*, pa ti *ujde*, pa se opet *prešaltaš* [itd.]” (Bruno, 8.3.2020.). Štoviše, slično se događalo i tijekom intervjua, „vidiš da i sad sama *predikan* malo po domaći, malo *po hrvatski*” (Katja, 7.3.2020.). Najvidljiviji dokazi su izmjenjivanje oblika koji završavaju na -n, dakle dijalektalnih, i onih na -m, gramatički točnih gledajući po pravilima standardnog jezika (na primjer ‘ja *san*’ i ‘ja *sam*’), kao i promjene u vokabularu, primjerice u jednom je trenu iskorištena riječ na dijalektu, u drugom je, vjerojatno potpuno nesvjesno, ta riječ prešla u njezinu standardnu inačicu. Osim toga, na početku intervjua većina je kazivača bila pomalo zbunjena oko toga treba li se intervju održavati na hrvatskom jeziku ili na dijalektu, „(...) da pričam *po hrvatski* ili *istrijanski*” (Katja, 7.3.2020.), pa se to miješanje jezika i dijalekta moglo čuti češće, ali su se do kraja intervjua gotovo svi kazivači opustili zbog čega su dijalektalni oblici počeli prevladavati. Naravno da će u situaciji kada osoba govori dvije slične inačice istog jezika prevladati ona koja joj je prirodnija, ona materinja kako je to primijetio jedan kazivač (usp. Ivan, 18.3.2020.), i koja joj je uistinu važna, koju voli i cijeni, koja je „prvi znak raspoznavanja” (Ivan, 18.3.2020.) i koja za tu osobu ima određenu „emotivnu (...) notu” (Katja, 7.3.2020.) što joj dodatno daje na važnosti.

⁴³ <http://struna.ihjj.hr/naziv/mijesanje-kodova/23615/> [8.4.2020.]

⁴⁴ <http://struna.ihjj.hr/naziv/prebacivanje-kodova/51457/#naziv> [8.4.2020.]

6. Zaključak

6.1. Refleksija autorice

Pišući rad susrela sam se s mnogim poteškoćama, neke od njih bile su na osobnoj razini zbog vlastite povezanosti s krajem o kojem sam pisala, a neke su se pojavile preispitivanjem društvenih, kulturoloških i znanstvenih mišljenja koja su se sudarala na način koji je naizgled bio nespojiv. Iako u rad dosad nisam ubacivala autoetnografske elemente, rado bih to učinila sada i time oplemenila zaključna razmatranja, učinila ih osobnijima, ali i dalje vezanima za znanstveni pogled na problematiku o kojoj sam pisala.

Odrastajući u središnjoj Istri susrela sam se već kao dijete s mnogim negativnim mišljenjima i komentarima o tome kako se u ostatku Hrvatske gleda na Istru i njezine žitelje. Naravno, oduvijek sam bila svjesna posebnosti istarske materijalne i nematerijalne kulture, no o prethodno spomenutim negativnostima trebalo je malo detaljnije razmisliti i dokučiti postoji li uistinu nepravda i gleda li se u ostatku države na Istru kao čudnu i tuđinsku. Da budem iskrena, i dalje nisam sigurna što je točno, ali znam da se ne slažem s onima koji stvari prikazuju crno-bijelima. Upravo sam selidbom ‘preko Učke’ uvidjela koliko nas se cijeni i, bez obzira na to što su neka mišljenja i dalje vezana uz istarsko-hrvatski politički sukob iz 90-ih te, naravno, besmislene komentare koji pokazuju nepoznavanje i nerazumijevanje istarskog načina života, uglavnom sam naišla na pozitivne ili neutralne komentare. Zapravo mi se, za razliku od onoga što sam čula od nekih kazivača, nikada nije dogodila negativna situacija po kojoj bih kasnije gradila zid prema drugim ljudima i područjima. To što se *Istrijane* ponekad u komentarima na raznim portalima naziva Srbima ili Talijanima ne vidim kao negativnost zato što samo ukazuje na površnost kojom ljudi koji to čine pristupaju različitostima i, uza sve probleme zbog kojih bismo kao građani jedne države trebali biti što složniji i međusobno si pomagati, njihovu potpuno nerazumnu želju za raspirivanjem razmirica i svađa. Činjenica je da svi pripadamo istoj državi i su se naši preci u prošlosti opredijelili i borili za tu pripadnost, hoće li se to mišljenje promijeniti stvar je budućnosti. Na kraju krajeva, neki Istrani ujedno su i Srbi ili Talijani, neki su Hrvati, a neki su isključivo *Istrijani*. Što se tiče dijalekta, u mnogočemu se ne slažem s kazivačima iz ovog rada, a moje je mišljenje uvjetovano onim znanstvenim navedenim u prvom dijelu rada. Ne samo da ovaj dijalekt za mene ima emocionalnu vrijednost, već svaki dijalekt smatram možda čak i vrijednijim od standardnog jezika zbog razloga koji su također navedeni u

prvom dijelu rada i koje ovdje neću ponavljati. Ipak, shvaćam da za laike to nije i ne može biti tako sve dok se mišljenje o jezičnom prestižu ne promijeni u društvu. Možemo zaključiti da je proučavati važnost dijalekta možda još teži zadatak od proučavanja važnosti jezika u određenoj regiji jer status (manjinskih) jezika je jasan (ili bi trebao biti), dok status dijalekta nije konkretno utvrđen i u puno većoj mjeri ovisi ne samo o njegovim govornicima, već i o središnjoj državnoj vlasti, odnosno o tome kako se ista postavi prema drugosti vlastitog naroda.

6.2. Zaključna razmatranja

Kada govorimo o regionalizmu u kontekstu Republike Hrvatske, često nam prva na pamet padne Istra. Za neke je to pozitivna, za neke negativna stavka, ali regionalizam je danas definitivno dio istarskog identiteta kojeg smo u ovom radu nazvali *istrijanstvo*. Naravno, zamršenost istarskog identiteta očituje se na različite načine, kroz različite nacionalnosti i ne mora biti vezana za *istrijanstvo*, a čak se ni samo *istrijanstvo* ne shvaća uvijek na isti način. Jedni ga smatraju mješavinom kroz koju se definiraju hrvatski i/ili talijanski identiteti s područja Istre nastali u različitim povijesnim prilikama (usp. Ivan, 18.3.2020.), dok si drugi to predstavljaju kao zaseban identitet potpuno odvojen od hrvatskog ili talijanskog. Kako god da ga shvaćaju, svim je mojim kazivačima regionalni identitet izuzetno važan i prvenstveno se prema njemu definiraju, a tek nakon njega na red dolaze neki drugi, nacionalni ili nadnacionalni identiteti. Naravno, to ne znači da su ovi zadnji manje važni, već da se lakše poistovjetiti s regijom, manjim, lokalnim prostorom, nego s državom koja se odnosi na geografski, pa samim time i kulturološki širi pojam. Zapravo se takav trend vidi na području cijele Europe i bilo bi neobično da je Hrvatska izuzetak, no smatram da se ipak pretjeruje kada se istarski regionalizam uspoređuje s baskijskim ili katalonskim, na političkoj razini ipak mnogo ozbiljnijim regionalnim pokretima duže tradicije. Ipak, treba napomenuti da uzrok tih usporedbi postoji u Istri, a odnosi se na ideju o separatizmu koju se doduše češće veže uz starije generacije i upitno je postoji li još uvijek. Istarski identitet danas ne treba shvaćati tako jednodimenzionalno, nego ga treba sagledati u kontekstu teorije o mnogostrukim identitetima koju su nam u ovom radu dokazali sami kazivači napominjući da je njezino negiranje uzrokovano neshvaćanjem *istrijanstva* i njegove važnosti za stanovnike Istre. Na to se nadovezuje i mišljenje o etniku '*Istrijani*' kojeg se preferira u usporedbi s '*Istrani*', a to je pak usko vezano za shvaćanje dijalekta kao jednog od ključnih obilježja pri definiranju istarskog identiteta. Naime, problematika etnika *Istrijan* leži u jezično-političkim previranjima,

pa kazivači uglavnom navode odbacivanje, po njima, nametnutog etnika Istranin. Što se tiče same važnosti dijalekta za regionalni identitet, uglavnom ga se promatra kao bitno obilježje *istrijanstva*, ali po nekima ne i njegov formativni element (usp. Martina, 18.3.2020.). S time se ne slažem u potpunosti zato što se kroz povijest jezik pokazao kao jedan od ključnih, ako ne i najvažniji element pri stvaranju nacionalnih i drugih identiteta. Kao što je jedan od kazivača primijetio, riječ je o prvoj stvari koju zamijetimo kod osobe, način govora i naglasak karakteristike su po kojima tu osobu smještamo u određeni kontekst i na taj je način uspoređujemo s nama samima. Dijalekti čakavskog narječja u Istri od ruralnih govora siromašnih seljaka preko ča-vala doživjeli su preporod, ali sudeći po ovom istraživanju njihova emancipacija još uvijek nije završena, a pitanje je hoće li ikada i biti pogledamo li kakav jezični prestiž uživa standard. Ipak, na dnevnoj se bazi dijalekt u velikoj mjeri koristi, a često ga se čuje i u lokalnim medijima, za lokalne se akcije i proizvode koriste dijalektalni nazivi i zapravo je uvijek blizu, uvijek prisutan što zasigurno ne može loše utjecati ni na sam dijalekt, ni na mišljenje o njemu.

Neke od zanimljivosti koje su nam se nametnule kroz istraživanje i kojima se u ovom slučaju nismo mogli detaljnije pozabaviti sigurno su diglosija, miješanje i prebacivanje kodova. Vjerujem da bi to bile dobre teme budućih istraživanja istarskog dijalekta putem kojih bi se, kroz metodu promatranja sa sudjelovanjem, bacilo novo svjetlo i na pitanja o *istrijanstvu*. Također, smatram da bi dobar dodatak ovom radu bila istraživanja s kazivačima drugih dobnih skupina ili s ljudima drugačijih razina obrazovanja te sam čvrsto uvjerena da rezultati ne bi bili potpuno isti onima koje smo ovdje predstavili. Što se ovog rada tiče, tema koja nam se na početku činila jednostavnom, već se pri prvim koracima koje smo poduzeli zakomplicirana i krenula se otkrivati na ponekad neshvatljive ili teško povezive načine. Bez obzira na to što izaziva zanimanje, tema se pokazala kompleksnom ne samo za nas, već i za naše kazivače pa su tako neka pitanja ostala neodgovorena, a neki odgovori ispali proturječni. Kako bilo da bilo, sa sigurnošću možemo reći da je dijalekt danas izuzetno važna stavka za istarski identitet, ali, s obzirom na njegovu stigmatizaciju u usporedbi sa standardnim jezikom, ostaje pitanje na koji bi se način taj identitet razvio da dijalekta nestane ili da se isti zapusti.

7. Popis literature

- BLAGONIĆ, Sandi. 2016. *Istrijani protiv Istrana*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- BUCHOLTZ, Mary i HALL, Kira. 2004. „Jezik i identitet“. U *A Companion to Linguistic Anthropology*, ur. Alessandro Duranti. Oxford: Blackwell Publishing, 236-275.
- CRLJENKO, Ivana. 2008. „Izraženost identiteta u gradskoj toponimiji kvarnerskih i istarskih gradova“. *Hrvatski geografski glasnik* 70/1: 67-90.
- EDWARDS, John. 2009. *Language and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- GRBIĆ, Jadranka. 2004. „Jezični procesi, identitet i globalizacija“. *Narodna umjetnost* 41/2: 235-253.
- HOYT, Alexander D. 1996. „Language and identity.“ *Suvremena lingvistika* 41-42/1-2: 221-226.
- JOSEPH, John E. 2004. *Language and identity*. New York: Palgrave Macmillan.
- JOVIĆ, Dejan. 1992. „Regionalne političke stranke.“ *Društvena istraživanja* 1/1: 173-188.
- KALAPOŠ, Sanja. 2002. *Rock po istrijanski*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- KAPOVIĆ, Mate. 2011. *Čiji je jezik?* Zagreb: Algoritam.
- KAPOVIĆ, Mate. 2006. „Dijalekt, standard i sociolingvistički aktivizam“. *Jezik i mediji – jedan jezik : više svjetova* 375-383.
- LLAMAS, Carmen i WATT, Dominic, ur. 2010. *Language and identities*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
- MICANOVIĆ, Krešimir. 2006. *Hrvatski s naglaskom*. Zagreb: Disput.
- MILROY, James. 2013. „Ideologija standardnog jezika“. *Jat: časopis studenata kroatistike* 1/1: 36 - 43.
- ORLIĆ, Ivona. 2006. „Čakavsko pjesništvo u Istri. Od spašavanja dijalekta do očuvanja identiteta“. *Etnološka istraživanja* 11: 135-159.
- PAVLOV, Ante. 2003. „Pogled na dijalekatsku jezičnost i identitet“. *Diskrepancija* 4/7-8: 67-74.

- PETKOVIĆ, Nikola. 2010. *Identitet i granica. Hibridnost i jezik, kultura i građanstvo 21. stoljeća*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- POTKONJAK, Sanja. 2014. *Teren za etnologe početnike*. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo, FF Press.
- RAOS, Višeslav. 2014. „Stvaranje regije Istre.” *Političke analize* 5/17: 35-39.
- RILEY, Philip. 2007. *Language, culture and identity*. New York: Continuum.
- ROMAINE, Suzanne. 1998. „Code-switching and Communicative Competence.” U *Bilingualism (Language in Society)*. Blackwell Publishers Ltd, Oxford, 120-181.
- SKELIN HORVAT, Anita i MUHVIĆ-DIMANOVSKI, Vesna. 2012. „My mother tongue ... Croatian, Istrian, Local, ... Depends where I am – The perception of mother tongue in multilingual settings“. *Jezikoslovlje* 13/2: 493-511.
- ŠANTIĆ, Neven. 2000. „Politički aspekti društvenog razvoja Istre.” *Revija za sociologiju* 31/3-4: 153-163.
- TEŽAK, Stjepko. 1989. „Dijalekti i književni jezik“. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 10: 9-26.
- TOMAĆ, Tatjana. 2014. „Povezanost istarskoga identiteta i Istarskoga demokratskog sabora: analiza programskoga sadržaja i tekstova objavljenih u *Glasi Istre* od 1989. do 1993. godine.” *Mostariensia* 18/1-2: 95-113.
- VUKELIĆ, Krunoslav. 2005. „Regionalizacija danas, centralizacija sutra.” *Revija za sociologiju* 36/1-2: 79-85.
- ZORKO, Marta i FONTANA, Matija. 2014. „Geopolitička pozadina „istrijanstva“: analiza istarskoga regionalnog izjašnjavanja.” *Suvremene teme* 7/1: 78-95.

7.1. Internetski izvori

- BUKVIĆ, Krešimir. 2014. „Tolerancijom prema gay pravima odlikuju se razvijene sredine.” *Zadarski list*, 23. siječnja.
<https://www.zadarskilist.hr/clanci/23012014/tolerancijom-prema-gay-pravima-odlikuju-se-razvijene-sredine> (pristup 30.3.2020.)

DANAS.HR. 2017. „Jakovčić (IDS) komentirao moguće odcjepljenje Istre: Mogu li Istrijani po uzoru na Katalonce pokrenuti referendum?” *Net.hr*, 7. listopada.

<https://net.hr/danas/hrvatska/jakovcic-ids-komentirao-moguće-odcjepljenje-istre-mogu-li-istriyani-i-po-uzoru-na-katalonce-pokrenuti-referendum/> (pristup 8.4.2019.)

DUKA, Zdenko. 2017. „U Europi danas djeluje stotinjak separatističkih pokreta: Hoće li ih Katalonija ohrabriti na akciju?” *Novi list*, 12. listopada.

http://www.novolist.hr/Vijesti/Svijet/U-Europi-danas-djeluje-stotinjak-separatistickih-pokreta-Hoce-li-ih-Katalonija-ohrabriti-na-akciju?meta_refresh=true (pristup 8.4.2019.)

GALIĆ, Gabrijela. 2018. „Inspektori na terenu: Na crno u Hrvatskoj radi sve više stranih radnika.” *Novi list*, 23. ožujka.

http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/INSPEKTORI-NA-TERENU-Na-crno-u-Hrvatskoj-radi-sve-vise-stranih-radnika?meta_refresh=true (pristup 30.3.2020.)

„Jakovčić: Ne krv, ne nasilje već dijalog za Kataloniju.”

<http://www.ids-ddi.com/vijesti/aktualno/5764/jakovcic-ne-krv-ne-nasilje-vec-dijalog-za-kataloniju/> (pristup 8.4.2019.)

ŠPANOVIĆ, Sanjin. 2017. „Istra nije Katalonija, mi samo želimo svoj novac.” *Express*, 9. listopada.

<https://www.express.hr/top-news/istra-nije-katalonija-mi-samo-zelimo-svoj-novac-12454> (pristup 8.4.2019.)

7.2. Ostali internetski izvori

Autonomija. *Hrvatski jezični portal*,

http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=e1tnWg%3D%3D (pristup 21.3.2019.)

BDP po županijama. *Hrvatska gospodarska komora*,

<https://www.hgk.hr/documents/bdp-po-zupanijama-u-2015-godini-final25ad8955342dfa.pdf>

(pristup 30.3.2020.)

Čakavsko narječje u Istri. *Istarska enciklopedija*, <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=606> (pristup 27.1.2019.)

Diglosija. *Hrvatska enciklopedija*, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15062>

(pristup 6.4.2020.)

Etički kodeks, *Hrvatsko etnološko društvo*,
<https://hrvatskoetnologodrustvo.hr/o-nama/eticki-kodeks/> (pristup 30.3.2020.)

Idem, lat. *Latin dictionary*, <http://latin-dictionary.net/search/latin/idem> (pristup 24.3.2019.)

Identitet. *Hrvatski jezični portal*, <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (pristup 24.3.2019.)

Istra. *Istarska enciklopedija*, <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1239> (pristup 21.3.2019.)

Ivan Jakovčić. *Istrapedia*, <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1034/jakovcic-ivan-nino> (21.8.2019.)

Jezik. *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29130> (pristup 27.1.2019.)

Jezik. *Hrvatski jezični portal*, <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (pristup 27.1.2019.)

Miješanje kodova. *Struna - hrvatsko strukovno nazivlje*,
<http://struna.ihjj.hr/naziv/mijesanje-kodova/23615/> (pristup 8.4.2020.)

Povijesni pregled. *Istarska županija*, <http://istra-istria.hr/index.php?id=262> (pristup 21.3.2019.)

Prebacivanje kodova. *Struna - hrvatsko strukovno nazivlje*,
<http://struna.ihjj.hr/naziv/prebacivanje-kodova/51457/#naziv> (pristup 8.4.2020.)

Regionalizam. *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52256> (pristup 26.3.2019.)

Republika Istra, <http://republika-istra.blogspot.com/> (pristup 8.4.2019.)

Standardni jezik. *Hrvatska enciklopedija*,
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=57760> (pristup 27.1.2019.)

Statut Istarske županije. *Istarska županija*, <https://www.istra-istria.hr/index.php?id=63> (pristup 21.3.2019.)

Turina, Dražen. *Hrvatsko društvo skladatelja*, <https://www.hds.hr/clan/turina-sajeta-drazen/> (21.8.2019.)

8. Sažetak / Summary

„Važnost istarskog dijalekta za regionalni identitet“

Cilj rada je uvesti čitatelja u zamršenost istarskog identiteta koristeći se saznanjima iz polustrukturiranih intervjua napravljenih za potrebe ovog rada. Pristupajući temi multidisciplinarno, autorica polazi od lingvističkih postavki o jednakovrijednosti jezika i dijalekta, kao i etnološke otvorenosti i objektivnosti spram mnogostrukih identiteta. Osnovni pojam koji se provlači kroz cijeli rad je *istrijanstvo*, shvaćeno kroz subjektivnu dimenziju sličnosti i različitosti *Istrijana* u odnosu na druge, ne-istarske skupine hrvatskog društva, a ključna (i jedina) odrednica objektivne dimenzije identiteta koju se promatra je dijalekt središnje Istre. Rad je podijeljen na dva dijela. Prvi nas uvodi u temu definiranjem ključnih pojmova i stavljanjem istih u kontekst Istre, dok nam drugi kroz viđenje kazivača dodatno pojašnjava situaciju, približava *istrijanstvo* kao jedan od oblika istarskog identiteta i uspoređuje međusobnu važnost i ovisnost regionalizma i dijalekta.

Ključne riječi: dijalekt, identitet, Istra, *istrijanstvo*, regionalizam

“The importance of Istrian dialect for regional identity”

The aim of the paper is to introduce the reader to the intricacies of Istrian identity using the findings of semi-structured interviews made for the purposes of this paper. Approaching the topic in a multidisciplinary way, the author starts from linguistic attitudes about the equivalence of language and dialect, as well as ethnological openness and objectivity to multiple identities. The basic notion that runs throughout the work is *istrianity*, understood through the subjective dimension of Istrian similarities and differences with other non-Istrian groups of Croatian society, while the key (and only) determinant of the objective dimension of identity here is the dialect of central Istria. The paper is divided into two parts. The first introduces us to the topic by defining key terms and placing them in the context of Istria, while the second further clarifies the situation, brings *istrianity* closer to us as one of the forms of Istrian identity and compares the importance and dependence of regionalism and dialect.

Key words: dialect, identity, Istria, *istrianity*, regionalism